

Voimassaoloaika
Toistaiseksi

Kumooa MIGDno-2021-1100

Kohderyhmä
Maahanmuuttovirasto

Säädösperusta
Maahanmuuttovirastosta annetun
lain 2 §:n 1 momentti

Ohje Maahanmuuttoviraston havaitsemien rikosten ilmoittamisesta poliisille

Tämän ohjeen tarkoituksena on luoda viitekehys Maahanmuuttoviraston toiminnassa havaittujen rikosten ilmoittamiselle.

Ohjetta sovelletaan sellaisiin epäiltyihin väärinkäytöksiin hakemuksissa ja muissa viraston käsittelemissä asioissa, jotka on lailla säädetty rikoksena rangaistaviksi. Lisäksi ohjetta sovelletaan viraston henkilökuntaan tai valtion omaisuuteen kohdistuneista uhkista ja vahingoista ilmoittamiseen. Akuuteissa välitöntä vastausta vaativissa tilanteissa tulee olla suoraan yhteydessä hätänumeroon, poliisiin tai muuhun soveltuvaan viranomaiseen.

Epäilyistä rikoksesta ilmoittamisessa tulee aina suorittaa tapauskohtainen harkinta, jossa huomioidaan rikoksen tunnusmerkkien täyttymisen todennäköisyys, teon laatu ja tahallisuus sekä ilmoituksen tekemisen tarkoituksenmukaisuus.

Mikäli tämä ohje on yksittäisessä tapauksessa ristiriidassa Suomen lain tai muiden velvoittavien normien tai Suomea sitovien kansainvälisten velvoitteiden kanssa, ohjetta ei tule soveltaa.

Ylijohtaja

Ilkka Hahtela

Asiantuntija

Sandra Mitts

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu asianhallintajärjestelmässä.
Maahanmuuttovirasto 17.07.2023 klo 12:57. Allekirjoituksen oikeellisuuden voi todentaa kirjaamosta.

Sisällysluettelo

1 Taustaa	4
1.1 Yleiset periaatteet	4
1.2 Rikosprosessi	5
2 Ilmoittamiskynnys ja päätös tutkintapyyntöä	5
3 Rikoslain soveltamisala ja syyteoikeuden vanhentuminen	6
4 Yleisimmät Maahanmuuttoviraston havaitsemat rikokset	8
4.1 Rikokset, joissa Maahanmuuttovirasto on asianomistaja	8
4.1.1 Väärän henkilötiedon antaminen	8
4.1.2 Väärän todistuksen antaminen viranomaiselle	10
4.1.3 Rekisterimerkintärikos	12
4.1.4 Perätön lausuma viranomaismenettelyssä	13
4.1.5 Väärennysrikokset	14
4.1.6 Petos	16
4.1.7 Vahingonteko ja törkeä vahingonteko	17
4.2 Maahanmuuttoviraston henkilökuntaan kohdistuneet rikokset	17
4.2.1 Virkamiehen väkivaltainen vastustaminen ja virkamiehen vastustaminen	18
4.2.2 Laiton uhkaus	19
4.3 Muita viraston havaitsemia rikoksia	20
5 Tutkintapyyntöä tekeminen käytännössä	20
5.1 Tutkintapyyntöä laatiminen esittelystä	20
5.2 Tutkintapyyntöä laatiminen ilman esittelyä	20
5.3 Tutkintapyyntöä sisältö	20
5.4 Tutkintapyyntöä lähettäminen	21
5.5 Tutkintapyyntöä tallettaminen	22
6 Asiakirjojen julkisuus ja tietojen luovutus	22
6.1 Tietojen luovutus poliisille ja muille viranomaisille	22
6.2 Rikosasian asiakirjojen julkisuus	23
7 Vaikutus Maahanmuuttovirastossa käsiteltävään asiaan	23
7.1 Suhde käsittelyaikaan	24
7.2 Maahanmuuttoviraston tiedonsaantioikeudet rikosasiassa ja saadun selvityksen käyttö hallintopäätöksessä	24
7.3 Vaikutus tosiseikkojen arviointiin Maahanmuuttoviraston päätöksissä	25
8 Jatkotoimet rikosprosessissa	26
8.1 Viraston kuuleminen asianomistajan roolissa	26

8.2	Lausunto poliisille ja vahingonkorvausvaatimus	26
8.3	Syyttämättäjättämispäätös	27
8.4	Oikeuskäsittely ja kuulemiskutsu	27
8.5	Maahanmuuttoviraston lausunto tuomioistuimelle	27
8.6	Viraston asema oikeudenkäynnissä	28
8.7	Osallistuminen oikeudenkäyntiin asianomistajana	28
8.8	Viraston vaatimukset kustannusten korvaamisesta	28
8.9	Osallistuminen oikeudenkäyntiin todistajana	29
8.10	Sovittelumenettelystä	29
8.11	Valittaminen alemman tuomioistuimen päätöksestä	30
8.12	Perintä ja ulosotto	30
9	Rikokset, joissa Maahanmuuttovirasto ei ole asianomistaja	30
10	Törkeän rikoksen ilmoittamisvelvollisuus	31

1 Taustaa

Tämän ohjeen tarkoitus on luoda viitekehys viraston toiminnassa havaituista rikoksista ilmoittamiselle. Ennen vuotta 2017 poliisilla oli keskeisempi rooli maahanmuuttoasioissa. Tilanne muuttui tältä osin, kun toimivaltaa siirrettiin poliisilta Maahanmuuttovirastolle.

Toimivaltasiirtoa koskevassa hallituksen esityksessä (HE 64/2016 vp) todetaan, että toimivaltamuutosten johdosta viranomaisten välisen yhteistyön ja tietojenvaihdon merkitys entisestään kasvaa. Toimivaltasiirron myötä poliisi ei ole enää ollut yhtä vahvasti mukana eri lupa- ja kansalaisuusprosesseissa. Maahanmuuttoviraston tulisi siten ilmoittaa poliisille tietoonsa tulleesta epäilyistä rikoksesta ja muista seikoista, jotka ovat merkityksellisiä poliisille.

1.1 Yleiset periaatteet

Viranomaisen tulee edistää yleistä etua saattamalla havaitsemansa rikosepäilyt tutkittaviksi. Rikollisen toiminnan ilmoittaminen poliisille tukee maahantuloasioiden järjestelmän uskottavuuden ylläpitämistä. Yhdenvertaisuuden näkökulmasta rikoksista ilmoittamista ei voida tehdä sattumanvaraisesti. Yhdenvertaisuusnäkökulmasta tutkintapyyntö tulee aina tehdä keskenään samanlaisissa tapauksissa.

Kaikissa Maahanmuuttoviraston käsittelemissä asioissa noudatetaan hallintolakia (434/2003) ja sen mukaisia periaatteita. Hallintolain 6 §:n mukaan viranomaisen on kohdeltava hallinnossa asioivia tasapuolisesti sekä käytettävä toimivaltaansa yksinomaan lain mukaan hyväksyttäviin tarkoituksiin. Lisäksi viranomaisen toimien on oltava puolueettomia ja oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään nähden. Niiden on suojattava oikeusjärjestyksen perusteella oikeutettuja odotuksia.

Asiakasta tulee myös kaikissa viraston prosesseissa kuulla hallintolain 34 §:n edellyttämällä tavalla. Vähintäänkin hakijan asian ratkaisuun mahdollisesti vaikuttavasta uudesta seikasta tulee aina kuulla hakijaa ennen päätöksentekoa.

Kun asiassa epäillään rikosta, on hakijan kuuleminen hyvä järjestää myös jo ennen tutkintapyyntöä tekemistä, jotta voidaan arvioida, onko tutkintapyyntöä tekeminen aiheellista. Kuuleminen tulee järjestää hallintoasian käsittelyn näkökulmasta ja siten, ettei se vaaranna mahdollista rikostutkintaa. Hakijalle ei siten tässä vaiheessa kerrota, että häntä mahdollisesti epäillään rikoksesta tai että virasto on mahdollisesti tekemässä tutkintapyyntöä. Kuulemisen tarkoitus ei siis ole rikosasian selvittäminen vaan se, että hakijalle annetaan mahdollisuus selvittää asiaa hallintoprosessin näkökulmasta. Kuulemisessa saatuja tietoja voidaan kuitenkin hyödyntää, kun harkitaan tutkintapyyntöä tekemistä. Jos hakijaa on hallintoprosessissa jo aiemmin kuultu kyseisestä seikasta, ei uutta kuulemistä ole tarpeen järjestää ennen tutkintapyyntöä tekemistä, vaan aiempaa kuulemistä voidaan hyödyntää myös tutkintapyyntöä tekemistä varten.

Tutkintapyyntöä tekemisen jälkeen ja tutkinnan ollessa kesken asiakkaalle ei tule antaa mitään tietoja rikosasiasta konsultoimatta ensin tutkinnanjohtajaa.

1.2 Rikosprosessi

Rikosasian käsittelyssä on useita vaiheita: rikosilmoitus, esitutkinta, syyteharkinta, oikeudenkäynti ja rangaistuksen täytäntöönpano. Esitutkinta voi käynnistyä vastaanotetun rikosilmoituksen johdosta tai viranomaisen omasta aloitteesta.

Rikosilmoitusta ja tutkintapyyntöä voi tämän ohjeen tarkoituksissa pitää toistensa synonyymeinä. Ohjeessa viitataan rikoksesta tehtävään ilmoitukseen pääasiassa termillä "tutkintapyyntö". Molemmissa tapauksissa asiakirjan otsikosta riippumatta on kysymys esitutkintalain (805/2011) 3 luvun 1 §:n tarkoittamasta ilmoituksesta sellaisesta tapahtumasta, jota ilmoittaja epäilee rikokseksi. Tässä ohjeessa kuvataan Maahanmuuttoviraston tekemästä ilmoituksesta käynnistyneitä rikosprosesseja. Viraston tekemän ilmoituksen jälkeen prosessi etenee seuraavasti.

Esitutkintaviranomaisen on toimitettava esitutkinta, kun sille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muuten on syytä epäillä, että rikos on tehty. Esitutkintaviranomainen voi myös tietyin edellytyksin päättää esitutkinnan toimittamatta jättämisestä. Esitutkinnassa esitutkintaviranomainen kuulee asianomistajaa ja epäiltyä ja laatii tekemiensä selvitysten perusteella esitutkintapöytäkirjan, joka toimitetaan syyttäjälle. Lievemmissä tapauksissa poliisi voi asianomistajan suostumuksella antaa epäillylle sakkovaatimuksen, joka menee syyttäjän vahvistettavaksi.

Tavallisessa tapauksessa syyttäjä tekee poliisin laatiman esitutkintapöytäkirjan perusteella syyteharkinnan, jossa hän päättää, viedäänkö asia tuomioistuimen käsiteltäväksi. Mikäli rikoksesta ei ole riittävää näyttöä tai rikos on vähäinen, voi syyttäjä tehdä syyttämättäjäättämisspäätöksen. Mikäli syyttäjä nostaa syytteen, etenee asia oikeudenkäyntiin, jossa tapauksesta riippuen voidaan asia käsitellä kirjallisesti tai suullisesti. Oikeudenkäynnin jälkeen tuomioistuin antaa tuomion joko heti istunnon päätyttyä tai ilmoittaa, milloin tuomio annetaan.

Käräjäoikeuden tuomioon tai päätökseen tyytymätön asianosainen voi hakea ratkaisuun muutosta, ellei sitä jossain tapauksessa ole erikseen kielletty. Valituksen tekemisestä asianomistajan puolesta päättää lähtökohtaisesti syyttäjä. Ennen kuin hovioikeus ottaa valitusasian ratkaistavakseen, tarvitaan kuitenkin pääsääntöisesti jatkokäsittelylupa. Mikäli jatkokäsittelylupa myönnetään, asiaa voidaan käsitellä hovioikeudessa myös joko kirjallisesti tai suullisesti. Myös hovioikeuden tuomiosta voi valittaa korkeimpaan oikeuteen, jos korkein oikeus myöntää valitusluvan. Tuomio pannaan täytäntöön, kun se on saanut lainvoiman. Maahanmuuttoviraston osalta tämä voi esimerkiksi tarkoittaa, että taloushallinto lähtee ajamaan perintää vastaajalta, mikäli hänet on tuomittu maksamaan virastolle korvauksia.

2 Ilmoittamiskynnys ja päätös tutkintapyynnön tekemisestä

Lähtökohtana tehtäessä tutkintapyyntöjä on, että virastolla on perusteltua syytä epäillä rikoksen tapahtuneen. Asiassa on voitava esittää asianmukaiset objektiiviset perusteet. Ennen tutkintapyynnön tekemistä tulee asiassa harkita

syllisyyden todennäköisyyttä, tahallisuutta ja rikoksen vähäisyyttä. Hakemusprosessissa tapahtuneiden väärinkäytösten osalta keskeistä arvioinnissa on lisäksi se, olisiko teko tai sen paljastumatta jääminen voinut vaikuttaa viraston päätöksen lopputulokseen. Tarkempi rikosasian arviointi kuuluu esitutkintaviranomaiselle, joten kynnystä tutkintapyyntöön tekemiselle ei kuitenkaan tule asettaa liian korkealle.

Tutkintapyyntöön tekemisestä päätetään asiaa käsittelevässä yksikössä. Yksikön nimeämät, vähintään vaativuustason 9 tehtävää hoitavat henkilöt voivat tehdä tutkintapyyntöjä.

Jos kyse on epäilyistä rikoksesta, joka on kohdistunut valtion vastaanotto- tai järjestelykeskukseen tai säilöönottoyksikköön, tutkintapyyntöön tekemisestä päätetään kyseisessä keskuksessa tai yksikössä.

Neuvoa voi matalalla kynnyksellä kysyä oikeus- ja maatietoyksikön yleisten asioiden oikeuspalvelusta (oikeuspalvelu@migri.fi). Oikeuspalvelu neuvoo kaikissa tutkintapyyntöön liittyvissä kysymyksissä ja auttaa siihen liittyvässä harkinnassa.

Oikeus- ja maatietoyksikön konsultointitarve ennen tutkintapyyntöön tekemistä korostuu etenkin silloin, kun kyseessä on poikkeuksellinen tai oikeudellisesti monimutkainen tapaus. Myös sellaisissa tapauksissa, joissa ei ole aiemmin tehty tutkintapyyntöjä, tulee oikeus- ja maatietoyksikköä konsultoida.

Oikeudellisesti merkittävässä asiassa tutkintapyyntöön tekemisestä poliisille voi päättää oikeus- ja maatietoyksikön johtaja tai oikeuspäällikkö, ellei ylijohdaja yksittäisessä tapauksessa toisin määrää.

Tutkintapyyntö valmistellaan tämän ohjeen kohdan 5 mukaisesti. Tutkintapyyntöjä tehdessä voi hyödyntää oikeuspalvelun laatimaa esimerkkipohjaa tutkintapyyntöille.

3 Rikoslain soveltamisala ja syyteoikeuden vanhentuminen

Rikoslain (39/1889) 1 luvun 1 §:n mukaan Suomessa tehtyyn rikokseen sovelletaan Suomen lakia.

Esisijaisesti tutkintapyyntö tehdään sellaisissa tapauksissa, jossa rikos on tehty Suomessa ja rikos on kohdistunut Maahanmuuttovirastoon tai viraston henkilökuntaan.

Rikoslain 1 luvun 3 §:n mukaan Suomen ulkopuolella tehtyyn rikokseen, joka on kohdistunut Suomeen, sovelletaan Suomen lakia. Rikoksen katsotaan kohdistuneen Suomeen, jos se on kohdistunut Suomen viranomaiseen.

Suomen ulkopuolella tehtyihin Maahanmuuttovirastoon kohdistuneisiin rikoksiin sovelletaan Suomen lakia ja niistä voidaan tehdä tutkintapyyntö. Asiassa tulee kuitenkin huomioida tämän ohjeen kohdan 2 mukainen harkinta syllisyyden todennäköisyydestä, tahallisuudesta ja rikoksen vähäisyydestä sekä poliisin rajallisemmat mahdollisuudet tutkia ulkomailla tapahtunutta rikosta. Mikäli on epävarmaa, tuleeko tutkintapyyntö tehdä, voidaan asiassa aina konsultoida oikeus- ja maatietoyksikköä.

Harkittaessa tutkintapyyntöön tekemistä tulee lisäksi huomioida, onko oikeus syyttää rikoksesta vanhentunut. Mikäli rikoksen syyteoikeus on vanhentunut, ilmoitusta kyseisestä rikoksesta ei tule enää tehdä. Syyteoikeuden vanhentumisesta säädetään rikoslain 8 luvussa.

Rikoslain 8 luvun 1 §:n mukaan oikeus syyttää rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on elinkautinen vankeus, ei vanhennu.

Syyteoikeus vanhentuu, jollei syytettä ole nostettu

- 1) kahdessakymmenessä vuodessa, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vankeutta määräajaksi yli kahdeksan vuoden,
- 2) kymmenessä vuodessa, jos ankarin rangaistus on yli kaksi vuotta ja enintään kahdeksan vuotta vankeutta,
- 3) viidessä vuodessa, jos ankarin rangaistus on yli vuosi ja enintään kaksi vuotta vankeutta,
- 4) kahdessa vuodessa, jos ankarin rangaistus on enintään vuosi vankeutta, sakkoa tai rikesakko.

Rikoslain 8 luvun 2 §:n mukaan vanhentumisen ajat lasketaan rikoksen tekopäivästä. Jos rikolliseen tekoon sisältyy lainvastaisen asiointilan ylläpitäminen, syyteoikeuden vanhentumisaika alkaa vasta sellaisen tilan päättymisestä (ns. jatkuva rikos).

Syyte katsotaan vanhentumisajan kulumisen katkaisevalla tavalla nostetuksi, kun syytettävälle on laillisesti annettu haaste tiedoksi tai häntä vastaan on hänen henkilökohtaisesti oikeudenkäynnissä läsnä ollessaan tehty rangaistusvaatimus (rikoslaki 8 luku 3 § 1 mom.).

Esimerkiksi väärän henkilötiedon antamista voi pitää jatkuvana tekona¹, mikäli henkilö jatkaa kyseisellä väärällä henkilötiedolla esiintymistä (yleensä useassa hakemusprosessissa) pyrkimättä korjaamaan tietoa ja henkilö siten ylläpitää lainvastaista asiointilaa. Siten väärän henkilötiedon antamisen vanheneminen lasketaan siitä hetkestä, kun henkilö on lakannut esiintymästä väärällä henkilötiedolla. Väärän henkilötiedon antamisesta säädetty ankarin rangaistus on kuusi kuukautta vankeutta. Siten oikeus nostaa syyte väärän henkilötiedon antamisesta vanhenee kahdessa vuodessa.

Myös väärän todistuksen antamista voidaan pitää jatkuvana rikoksena, jolloin vanhentumisaika laskettaisiin siitä, kun väärä todistus lakkaa todistamasta mitään tosiseikkaa, eli yleensä asiakirjan vääräksi paljastumisen ajankohdasta.

¹ Rikosoikeudellista vanhentumista koskevien säännösten uudistamiseksi eduskunnalle annetun hallituksen esityksen (HE 27/1999 vp) mukaan esimerkkeinä jatkuvasta rikoksesta voidaan pitää esimerkiksi liikkumisvapautta rajoittavaa tekoa, sotilaan karkaamista, kielletyn mainostaulun pystyttämistä tai luvattoman rakennuksen rakentamista. Luonnonsuojelulain kieltämän kyltin asentamisen vanhentumisaika rikoksena laskettiin siitä, kun laitton kyltti on poistettu (KKO:1980-II-127). Luvattoman rakennuksen rakentamisen vanhentumisaika rikoksena laskettiin siitä, kun luvaton rakennus on purettu (KKO:1986-II-88).

Kohdassa 4 on avattu tarkemmin viraston havaitsemia yleisimpiä rikoksia, ja jokaisen kohdalla voit lukea kyseisen rikoksen syyteoikeuden vanhenemisajasta.

4 Yleisimmät Maahanmuuttoviraston havaitsemat rikokset

Alla on kuvattu Maahanmuuttovirastoon sekä viraston henkilökuntaan kohdistuvia yleisimpiä rikoksia. Kun rikosepäily havaitaan, virasto pyytää poliisia tutkimaan, onko asiassa tapahtunut rikos. Maahanmuuttoviraston tehtävä on kuvailla tekoa ja esittää mahdollisia rikosnimikkeitä. Poliisi tutkii tarkemmin, mihin rikosnimikkeisiin henkilö on mahdollisesti syylistynyt.

Ennen tutkintapyynnön tekemistä tulee viraston kuulla asiakasta. Kuuleminen tulee järjestää virastossa vireillä olevan hallintoasian käsittelyn näkökulmasta ja siten, ettei se vaaranna mahdollista rikostutkintaa. Lisäksi ennen epäilyistä rikoksesta ilmoittamista tulee aina suorittaa tapauskohtainen harkinta, jossa huomioidaan rikoksen tunnusmerkkien täyttymisen todennäköisyys, teon laatu ja tahallisuus sekä se, olisiko rikos tai sen paljastumatta jääminen voinut vaikuttaa päätöksen lopputulokseen.

Tässä yhteydessä tulisi myös yllä mainitun mukaisesti huomioida eri rikosten syyteoikeuden vanheneminen. Mikäli rikoksen syyteoikeus on vanhentunut, ei tutkintapyyntöä tehdä.

4.1 Rikokset, joissa Maahanmuuttovirasto on asianomistaja

Maahanmuuttovirasto on asianomistajana silloin, kun epäilty rikos kohdistuu Maahanmuuttovirastoon. Tästä on kyse esimerkiksi silloin, kun Maahanmuuttoviraston hakemusmenettelyssä epäillään väärinkäytöstä. Myös virastoon kohdistuneessa aineellisessa haitassa tai vahingossa virasto on asianomistaja.

Alla on kuvattuna tarkemmin yleisimpiä rikoksia, joissa Maahanmuuttoviraston voidaan katsoa olevan asianomistaja. Toisinaan kyseeseen saattaa tulla useampia vaihtoehtoisia rikosnimikkeitä. Voi näyttää esimerkiksi siltä, että teko täyttäisi niin väärän henkilötiedon antamisen kuin myös rekisterimerkintärikoksen tunnusmerkistön.

4.1.1 Väärän henkilötiedon antaminen

Rikoslain 16 luvun 5 §:n mukaan, joka erehdyttääkseen viranomaista ilmoittaa nimensä väärin tai antaa muutoin henkilöllisyydestään väärän tai harhaanjohtavan tiedon taikka sanotussa tarkoituksessa käyttää toisen henkilötodistusta, passia, ajokorttia tai muuta sen kaltaista todistusta, on tuomittava väärän henkilötiedon antamisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Syyteoikeus väärän henkilötiedon antamisesta vanhenee kahdessa vuodessa.

Rikoslain säännösten uudistamista koskevan hallituksen esityksen (HE 6/1997 vp) mukaan säännöksessä henkilötiedoista on nimenomaisesti mainittu vain nimi. Muilta osin väärän tai harhaanjohtavan henkilötiedon määrittely voi

yhteydestä riippuen jossakin määrin vaihdella. Nimen ohella väärä tai harhaanjohtava tieto henkilöllisyydestä voi olla asiayhteydestä riippuen esimerkiksi totuudenvastainen sukulaisuussuhde määrättyyn toiseen henkilöön, ikä, syntymäaika tai henkilötunnus, kotipaikka tai osoite, kansalaisuus, siviilisääty tai ammatti. Olennaista väärän henkilötiedon antamisen rangaistavuudelle on, että sen vuoksi viranomaisella voi erehtyä luulemaan tiedon antajan toiseksi henkilöksi kuin hän todellisuudessa on.

Hallituksen esityksen (HE 6/1997 vp) mukaan myös toiselle henkilölle kuuluvilla tiedoilla esiintyminen voi olla rikoslain tarkoittama väärän henkilötiedon antaminen viranomaiselle. Rangaistavaa olisi toisen henkilön henkilöllisyysasiakirjan esittäminen viranomaiselle siten, että väittää asiakirjan kuuluvan itselleen. Myös esimerkiksi toisen henkilön pankkikortin näyttäminen viranomaiselle selvitetäessä henkilöllisyyttä voi täyttää rikoksen tunnusmerkit. Jos toisen henkilötodistusta tai muuta lainkohdassa mainittua todistusta on muutettu, esimerkiksi vaihtamalla valokuvaa, väärän henkilötiedon antamista koskevaa säännöstä ei sovelleta, vaan rikoslain 33 luvussa säännellyt väärennyksrikoksia koskevia säännöksiä.

Maahanmuuttoviraston toiminnassa väärinä henkilötietoina voi pitää varsinaisen henkilöllisyyden (nimi, kansalaisuus, syntymäaika- ja paikka) ohella myös eräitä henkilön tunnistamiseen keskeisesti liittyviä tietoja kuten kotipaikka, perhesiteet, siviilisääty tai ammatti. Vaikka henkilö esittäisi sinänsä totuudenmukaisen nimen, syntymäajan ja kansalaisuuden, mutta kaikki muu hänen taustaansa liittyvä on selvästi täysin virheellistä, voi henkilö syyllistyä väärän henkilötiedon antamiseen.²

Väärän henkilötiedon antamisena voi pitää esimerkiksi tilannetta, jossa henkilö on esiintynyt kahdella keskenään ristiriitaisella henkilötiedolla pyrkien johtamaan Suomen viranomaisia harhaan asiansa käsittelyssä. Tällainen tilanne voi olla kyseessä, jos asiakas on hakenut ensin turvapaikkaa, eikä ole tuolloin esittänyt henkilöllisyysasiakirjoja, mutta myöhemmin hakiessaan muuta oleskelulupaa hän esittää passin tai muun henkilöllisyystodistuksen, josta ilmenee hänen oikeat henkilötietonsa, jotka ovat ristiriidassa hänen aiemmin kertomansa kanssa. Myös tilanteessa, jossa henkilön esittämä henkilötieto on selvässä ristiriidassa jonkin viraston teettämän objektiivisen selvityksen kanssa (esim. DNA-testi tai oikeuslääketieteellinen ikätutkimus) voi väärän henkilötiedon antamisen tunnusmerkit täytyä, ellei kyseessä voida epäillä olevan tahaton vahinko. Näyttöä on arvioitava vasten muuta tosiseikastoa, eikä pelkkä teetetty tutkimus yksinään riitä todisteeksi rikoksen tapahtumisesta. Hakijalle on myös aina ennen tutkintapyyntöä tekemistä annettava mahdollisuus antaa oma selvityksensä ristiriitaisista henkilötiedoista.

Tapauskohtaisesti myös selvästi epäuskottava suullinen kertomus perhesuhteista voi täyttää rikoksen tunnusmerkit. Tällaisissa tilanteissa henkilötiedon epäuskottavuuden on kuitenkin oltava objektiivisesti

² Soveltamisalan ulkopuolelle jäävät sellaiset hakemuksessa esitetyt väitteet, jotka eivät liity henkilön yksilönä tunnistamiseen. Siten virheelliseksi todettu hakijan suullisesti esittämä väite, joka ei kiinteästi liity siihen kuka henkilö hän on, ei ole väärän henkilötiedon antamista. Kirjallisessa muodossa esitetyn väärän muuta kuin henkilötietoa koskevan väitteen osalta voi rikoksena kyseessä olla väärän todistuksen antaminen viranomaiselle.

perusteltavissa. Esimerkiksi lumeavioliitoksi katsottu perheside oleskelulupahakemuksessa ei kategorisesti johda tutkintapyyntöön väärän perhesuhdetiedon antamisena. Toisaalta, jos hakija esittää väitteen biologisesta äiti-lapsi-sukulaissuhteesta, joka todetaan DNA-testillä totuudenvastaiseksi, voi kyseessä olla väärän henkilötiedon antaminen, koska tieto liittyy olennaisesti kyseisten kahden henkilön identifioimiseen suhteessa toisiinsa.

Mikäli henkilön Suomessa antama henkilötieto ja toisessa EU-jäsenvaltiossa antama henkilötieto ovat ristiriidassa, ei pelkästään tästä tosiseikasta voi päätellä kumpi tiedoista on väärä. Tapauskohtaisesti tällainen ristiriita yhdessä hakijan muiden väitteiden kanssa voi kuitenkin muodostaa yhden perusteen epäillä väärää henkilötietoa. Esimerkiksi jos Dublin-tutkinnassa ollut turvapaikkahakemus otetaan Suomessa aineelliseen tutkintaan ja hakijan Suomessa antamat henkilötiedot poikkeavat selvästi muualla annetuista, eikä hakija esitä hyväksyttävää selvitystä asiasta, voi tutkintapyyntöön tekeminen olla perusteltua. Asiassa tulee kuitenkin huomioida, mihin toisesta valtiosta saadut tiedot perustuvat (esim. asiakirjanäyttöön vs. hakijan omaan kertomaan tai toisen jäsenvaltion arvioon hakijan iästä), ja mikä painoarvo näille tiedoille voidaan antaa. Hakijaa tulee lisäksi ensin kuulla ristiriitaisista henkilötiedoista, minkä jälkeen voidaan arvioida, onko tehoa pidettävänä tahallisena ja onko tutkintapyyntöön tekeminen tarkoituksenmukaista.

Henkilön esittämiä väärä henkilötietoja tulee arvioida tapauskohtaisesti siltä kannalta, onko henkilön tavoitteena todennäköisesti ollut johtaa viranomaisista harhaan antamalla tietoisesti totuudenvastaista tietoa. Keskeistä arvioinnissa on se, onko väärä henkilötieto vaikuttanut tai olisiko se paljastumatta jäädessään voinut vaikuttaa viraston päätöksen lopputulokseen.

Vaikka turvapaikanhakijalla voi olla ohjeen kohdan 4.1.5. tarkoittama hyväksyttävä syy käyttää väärennettyä asiakirjaa, ei kyseinen poikkeus tarkoita, että hakija saisi esiintyä hakemuksessaan vääräksi tietämillään henkilötiedoilla. Turvapaikkahakemuksessa väärin henkilötietojen esittäminen on rangaistavaa samalla periaatteella kuin muissakin viranomaisasioissa.

4.1.2 Väärän todistuksen antaminen viranomaiselle

Rikoslain 16 luvun 8 §:n mukaan, joka antaa viranomaiselle oikeudellisesti merkityksellisen totuudenvastaisen kirjallisen todistuksen tai siihen rinnastettavan teknisen tallenteen taikka laadittuaan sellaisen todistuksen tai tallenteen antaa sen toiselle sanottuun tarkoitukseen käytettäväksi, on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, väärän todistuksen antamisesta viranomaiselle sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Syyte oikeus väärän todistuksen antamisesta viranomaiselle vanhenee kahdessa vuodessa.

Rikoslain säännösten uudistamista koskevan hallituksen esityksen (HE 6/1997 vp) mukaan rangaistavaa on väärän tiedon antaminen kirjallisessa muodossa tai teknisenä tallenteena. Totuudenvastainen todistus annetaan viranomaiselle kirjallisesti yleensä jossakin hakemuksessa tai sen yhteydessä

annetussa asiakirjassa. Kirjalliseen todistukseen rinnastettaisiin myös sähköpostissa toimitettu viesti, jos viestin lähettäjä ja viestin sisältö on niistä riittävästi varmistettavissa. Olennaista mainitussa on se, että kirjallisessa muodossa viranomaiselle annettu tieto on totuudenvastainen. Sitä, että totuudenvastainen tieto johtaa viranomaista harhaan, ei säännöksen soveltaminen edellytä. Totuudenvastaisuus voi olla sellaisen seikan esittämistä, jota todellisuudessa ei ole olemassa. Myös asiaa valaisevan tärkeän seikan salaaminen voi tehdä todistuksen totuudenvastaiseksi. Jos todistus on laadittu siten, että se ei sisällä mitään nimenomaisesti väärää väitettä todellisuudesta, mutta antaa asiasta olennaisesti virheellisen kuvan, kyse voi olla väärän todistuksen antamisesta viranomaiselle. Todistuksen sisällön tulee olla tekijän tietien totuudenvastainen. Tahallisuuteen ei riitä tietoisuus, että todistus mahdollisesti on väärä. Tahallisuuteen kuuluu myös tietoisuus, että todistuksen vastaanottaja tai tarkoitettu vastaanottaja on viranomainen.

Todistus voi olla joko antajan itsensä tai jonkun toisen henkilön laatima. Näin ollen, jos esimerkiksi avustaja laatii päämiestään varten totuudenvastaisen kirjallisen todistuksen ja päämies antaa sen viranomaiselle, päämies syyllistyy väärän todistuksen antamiseen viranomaiselle, jos hän on tietoinen totuudenvastaisuudesta. Jos avustaja päämiehen nimissä laatii tietensä totuudenvastaisen todistuksen ja antaa sen viranomaiselle, avustaja syyllistyy säännöksen tarkoittamaan rikokseen. Jos avustajan laatima kirjallinen todistus perustuu päämiehen antamiin totuudenvastaisiin tietoihin, joiden totuudenvastaisuudesta myös todistuksen laatija on tietoinen, molemmat syyllistyvät rikokseen tai avunantoon. Jos taas avustajan laatima kirjallinen todistus perustuu päämiehen hänelle antamiin totuudenvastaisiin tietoihin, joita kirjallisen todistuksen laatija uskoo totuudenmukaisiksi, päämies itse syyllistyy väärän todistuksen antamiseen viranomaiselle. (HE 6/1997 vp).

Esimerkiksi kielikoevilppejä on tutkittu rikoslain 16 luvun 8 §:n mukaisena väärän todistuksen antamisena viranomaiselle, josta säädetty rangaistus on sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta.

Hallituksen esityksen (HE 6/1997 vp) mukaan myös jonkin olennaisen seikan tietoinen salaaminen voi tehdä todistuksen vääräksi, jos henkilön olisi voitu kohtuudella olettaa ilmaisevan kyseisen seikan.

Väärän todistuksen antaminen kattaa kaikki sellaiset Maahanmuuttoviraston kirjallisessa muodossa vastaanottamat hakemuslomakkeet ja hakemusten tueksi tai liitteeksi toimitetut lisäselvitykset, jotka ovat totuudenvastaisia ja joiden tarkoituksena on vaikuttaa viranomaisen tekemään päätösharkintaan.

Harkittaessa tutkintapyyntöä virastolla on oltava objektiivisesti perusteltu epäily siitä, että kirjallinen todistus on virheellinen tai harhaanjohtava. Lisäksi viraston on epäiltävä, että virheellisyys on todennäköisesti tahallista ja virheen tarkoituksena on johtaa viranomaista harhaan asian käsittelyssä. Jotta tätä voidaan arvioida, tulee hakijaa kuulla ennen tutkintapyyntöä tekemistä.

Pelkästään uskottavuudeltaan kyseenalaisen seikan esittäminen hakemuksessa ei lähtökohtaisesti ole rikos, vaan asiaan tulee liittyä selkeää tahallisuutta ja tarkoitus väärinkäyttää menettelyä. Tutkintapyyntö voidaan tehdä erityisesti sellaisista selkeästi tahallisista vääristä kirjallisista todistuksista,

jotka ovat vaikuttaneet tai olisivat paljastumatta jäädessään voineet vaikuttaa viraston päätöksen lopputulokseen.

Suullisessa kuulemisessa annettuja tietoja ei voi pitää vääränä todistuksena, vaikka niistä olisi laadittu kirjallinen pöytäkirja ja henkilö olisi sen allekirjoituksellaan vahvistanut. Suullisesti annettu väärä tieto voi sen sijaan olla rangaistava perättömänä lausumana viranomaismenettelyssä (HE 6/1997 vp, katso ohjeen kohta 4.1.4).

4.1.3 Rekisterimerkintärikos

Rikoslain 16 luvun 7 §:n mukaan, joka

1) aiheuttaakseen oikeudellisesti merkityksellisen virheen viranomaisen pitämään yleiseen rekisteriin antaa rekisteriä pitävälle viranomaiselle väärän tiedon tai

2) hankkiakseen itselleen tai toiselle hyötyä taikka toista vahingoittaakseen käyttää hyväkseen 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla aiheutettua virhettä,

on tuomittava rekisterimerkintärikoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi. Yritys on rangaistava.

Syyteoikeus rekisterimerkintärikoksesta vanhenee kymmenessä vuodessa.

Korkeimman oikeuden ratkaisun (KKO:2016:92) mukaan rekisterimerkintärikoksesta tuomitseminen edellyttää, että syytetyn on pitänyt tietää, että hänen antamansa tieto tullaan merkitsemään yleiseen rekisteriin, jonka tiedot ovat oikeudellisesti merkityksellisiä. Korkeimman oikeuden mukaan ulkomaalaisasioiden asiankäsittelyjärjestelmää (UMA) voidaan pitää rikoslain 16 luvun 7 §:n tarkoittamana yleisenä rekisterinä, mutta rikoksen tunnusmerkkien täytyminen edellyttää tietoisuutta siitä, että väärät tiedot voidaan merkitä rekisteriin.

Helsingin hovioikeuden ratkaisun (HelHO:2018:10) mukaan rekisterimerkintärikoksen tunnusmerkistöä ei ole tarkoitettu sovellettavaksi tilanteisiin, jossa viranomaiselle annetaan hakemuksen käsittelemiseksi virheellistä tietoa ilman, että annettua tietoa itsessään olisi tarkoituskaan merkitä rekisteriin. Mikäli väärää tietoa sisältävä lisäselvitys on annettu hakemusperusteiden tueksi eikä varsinaisesti rekisteriin merkittäväksi, ei kyseessä siten ole rekisterimerkintärikos. Kyseinen menettely voi kuitenkin olla rangaistavaa väärän todistuksen antamisena viranomaiselle.

Rikoslain säännösten uudistamista koskevan hallituksen esityksen (HE 6/1997 vp) mukaan rekisterimerkintärikos täyttyy, kun väärä tieto rekisteriin merkittävästä seikasta on annettu viranomaiselle siinä tarkoituksessa, että tämä annetun tiedon perusteella tekisi virheellisen merkinnän rekisteriin. Säännös ei edellytä, että virheellinen merkintä rekisteriin todellisuudessa saadaan aikaan. Rekisterimerkintärikoksesta tuomitaan siinäkin tapauksessa, että virkamies havaitsee saamansa tiedon vääräksi ja jättää sen vuoksi merkinnän tekemättä tai tekee suorittamiensa tarkistusten jälkeen oikean merkinnän.

Tutkintapyyntöön tekeminen rekisterimerkintärikoksesta epäilystä edellyttää, että henkilön voidaan osoittaa olevan tietoinen siitä, että hänen antamansa virheelliseksi tietämänsä tieto on tarkoitettu merkittäväksi viranomaisrekisteriin. Harkittaessa rekisterimerkintärikoksesta ilmoittamista tulee kiinnittää huomiota siihen, onko henkilö ollut tietoinen kyseisestä rekisteristä ja tarkoittanut antamansa virheellisen tiedon merkittäväksi rekisteriin.

Osassa paperisista hakemuslomakkeista on ilmoitettu, että lomakkeella annetut tiedot merkitään ulkomaalaisasioiden asiankäsittelyjärjestelmään. Tällaisen lomakkeen täyttävän henkilön voidaan katsoa olleen tietoinen antamiensa tietojen merkitsemisestä ulkomaalaisasioiden asiankäsittelyjärjestelmään. EnterFinland-palvelun käyttäjäksi rekisteröityvä vahvistaa hyväksyvänsä palvelun käyttöehdot, joissa on linkki ulkomaalaisasioiden asiankäsittelyjärjestelmän (UMA:n) rekisteriselosteeseen, jossa ilmoitetaan, että tiedot tallennetaan UMA:an. EnterFinland-palveluun tietoja syöttävän henkilön voidaan siten olettaa tietävän, että hänen antamia tietoja voidaan merkitä viranomaisrekisteriin. Näissä tapauksissa henkilön voidaan siten katsoa olevan tietoinen siitä, että annetut tiedot voidaan merkitä viranomaisrekisteriin.

Hakemuslomakkeen liitteeksi tulevia totuudenvastaisia lisäselvityksiä ei lähtökohtaisesti voida pitää rekisterimerkintärikoksen tunnusmerkkejä täyttävinä, elleivät ne sisällä jotain rekisteriin merkittäväksi tarkoitettua tietoa. Teko voi tästä huolimatta olla rangaistava väärän todistuksen antamisena viranomaiselle (katso kohta 4.1.2 yllä).

Myös suullisesti annetun väärän tiedon kohdalla voi olla perusteita epäillä rekisterimerkintärikoksesta. Suullisesti annetun tiedon kohdalla on kuitenkin kyettävä riittävässä määrin osoittamaan, että tiedon antaja on ollut tietoinen antamansa tiedon merkitsemisestä rekisteriin.

Tutkintapyyntö rekisterimerkintärikoksesta voidaan tehdä ainakin tilanteissa, joissa henkilön epäillä tahallaan antaneen totuudenvastaista tietoa merkittäväksi rekisteriin.

4.1.4 Perätön lausuma viranomaismenettelyssä

Rikoslain 15 luvun 2 §:n mukaan jos

- 1) joku valan tai vakuutuksen nojalla oikeudenkäyntiin rinnastettavassa viranomaismenettelyssä,
- 2) muu kuin rikoksesta epäilty rikosasian esitutkinnassa henkilökohtaisesti läsnä ollen kuulusteltaessa tai
- 3) muu kuin poliisilain (872/2011) 6 luvun 2 §:n 2 momentissa tarkoitettussa asemassa oleva poliisitutkinnassa tai siihen rinnastettavassa viranomaismenettelyssä henkilökohtaisesti läsnä ollen kuulusteltaessa antaa väärän tiedon asiassa tai ilman laillista syytä salaa siihen kuuluvan seikan, hänet on tuomittava perättömästi lausumasta viranomaismenettelyssä sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Syyteoikeus perättömästi lausumasta viranomaismenettelyssä vanhenee viidessä vuodessa.

Esimerkiksi Helsingin käräjäoikeuden 11.2.2021 antamassa tuomiossa (21/106404) katsottiin vastaajan syyllistyneen perättömään lausumaan viranomaismenettelyssä, kun hän oli antanut poliisin suorittamassa turvapaikkakuulustelussa totuudenvastaisia tietoja ja väittänyt olevansa kotimaassaan vaarassa.

4.1.5 Väarennysrikokset

Rikoslain 33 luvun 1 §:n mukaan, joka valmistaa väärän asiakirjan tai muun todistuskappaleen tai väärentää sellaisen käytettäväksi harhauttavana todisteena taikka käyttää väärää tai väärennettyä todistuskappaletta tällaisena todisteena, on tuomittava väärennyksestä sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Syyteoikeus väärennyksestä vanhenee viidessä vuodessa.

Rikoslainsäädännön kokonaisuudistusta koskevan hallituksen esityksen (HE 66/1988 vp) mukaan väärennysrikos ei edellytä väärän tai väärennetyn todistuskappaleen käyttämistä vaan rikoksen täyttymiseen riittäisi aikomus saattaa todistuskappale harhauttavana todisteena käytettäväksi. Todisteena käyttämisellä ymmärretään todistuskappaleen käyttämistä nimenomaan todistuskeinona jonkin oikeudellisesti merkityksellisen seikan selvittämiseksi. Todistuskappaleen käyttämisen olisi määrä tähdätä siihen, että sen vastaanottaja todella erehtyy luulemaan todistuskappaletta oikeaperäiseksi tai väärentämättömäksi ja että vastaanottaja juuri tällä perusteella, siis todistuskappaleen aitoutta koskevan erehdyksen harhauttamana, saataisiin tekemään tai tekemättä jättämään jotakin. Siinäkin tapauksessa, että vastaanottaja jo ennestään tietää hänelle todisteena esitetyn todistuskappaleen olevan epäaito, olisi kysymys säännöksen tarkoittamasta käyttämisestä, mikäli todistuskappaleen esittäjä itse uskoo voivansa harhauttaa vastaanottajaa.

Asiakirjaväärennökset voivat koskea sekä henkilöllisyys- tai matkustusasiakirjoja että myös muita Maahanmuuttovirastossa käsiteltävää asiaa varten annettavia asiakirjoja tai todistuksia.

Lähtökohtana voidaan pitää, että tutkintapyyntö tehdään, kun hakijan esittämä asiakirja on todettu vääräksi tai väärennetyksi. Tutkintapyyntöä ei tehdä, jos ei ole objektiivista näyttöä siitä, että asiakirja on väärä. Lähtökohtaisesti virastossa havaitut epäillyt asiakirjaväärennökset todetaan keskusrikospoliisin (KRP) rikosteknisen laboratorion tekemässä tutkimuksessa. Virasto tekee aina rikosilmoituksen lausunnon saatuaan, sillä KRP ei tee rikosilmoitusta tai siirrä asiaa paikallispoliisille, mikäli lausuntopyyntö on tullut Maahanmuuttovirastolta. Väärennetty työ- tai opintotodistus voidaan todeta väärennetyksi esimerkiksi sen perusteella, että virasto saa kyseiseltä työ- tai opiskelupaikalta tiedon siitä, ettei hakija ole siellä töissä/opiskelijana.

Asiakirjaväärennyksestä tulee aina kuulla hakijaa, mikäli asialla on vaikutusta päätöksen lopputulokseen. Kuulemisessa saatuja tietoja voidaan hyödyntää

myös tutkintapyyntöä tehdessä. Kuuleminen tulee järjestää hallintoasian käsittelyn näkökulmasta ja siten, ettei se vaaranna mahdollista rikostutkintaa. Kuulemisen tarkoitus ei siis ole rikosasian selvittäminen vaan se, että hakijalle annetaan mahdollisuus selvittää asiaa hallintoprosessin näkökulmasta. Jos hakijaa on hallintoprosessissa jo aiemmin kuultu kyseisestä seikasta, ei uutta kuulemista ole tarpeen järjestää ennen tutkintapyyntöä tekemistä, vaan aiemmassa kuulemisessa saatuja tietoja voidaan hyödyntää tutkintapyyntöä tekemistä varten. Tutkintapyyntöä tekemisen jälkeen ja tutkinnan ollessa kesken asiakkaalle ei tule antaa mitään tietoja rikosasiasta konsultoimatta ensin tutkinnanjohtajaa.

Lain esitöiden mukaan käyttäjältä vaadittava tahallisuus edellyttää tietoisuutta todistuskappaleen epäaitoudesta. Käytännössä tapahtuu usein, että väärän tai väärennetyn asiakirjan esittäjä kiinni jäätyään väittää toimineensa hyvässä uskossa asiakirjan hänelle antaneen "tuntemattoman miehen" puolesta. Tällaisten tilanteiden varalta olisi painotettava todistuskappaleen käyttäjälle asetettavaa yleiseen elämäkokemukseen perustuvaa selonottovelvollisuutta. Pelkästään hakijan antama selitys siitä, että hän sai asiakirjan joltain henkilöltä eikä itse tiennyt asiakirjan olevan väärennetty, ei siten yksinään johda siihen, etteikö asiassa voisi olla syitä epäillä hänen syylistyneen väärennykseen. Asiassa on huomioitava henkilön yleiset olosuhteet, joiden perusteella voi arvioida, voiko henkilöllä kohtuudella olettaa olevan edellä mainittua selonottovelvollisuutta.

Tutkintapyyntö voidaan jättää tekemättä, mikäli hakijalla on hyväksyttävä selitys väärennoksen käyttämiselle tai tutkintapyyntöä tekeminen ei olisi kokonaisuus huomioiden tarkoituksenmukaista. Poikkeuksellisesti myös silloin tutkintapyyntö voidaan jättää tekemättä, kun asiakkaalla ei voida katsoa olevan tavanomaista selonottovelvollisuutta ja teko arvioidaan todennäköisesti tahattomaksi.

Pakolaisten oikeusasemaa koskevan yleissopimuksen (SopS 77/1968) eli ns. Geneven pakolaissopimuksen 31 artiklan mukaan sopimusvaltiot eivät ryhdy rankaisutoimenpiteisiin laittoman maahan saapumisen tai oleskelun johdosta niitä pakolaisia kohtaan, jotka tulevat suoraan maasta, missä, heidän elämänsä tai vapautensa on ollut uhattuna ja jotka ovat luvatta tulleet tai luvatta oleskelevat sopimusvaltion alueella, kuitenkin edellyttäen, että nämä ilmoittautuvat viipymättä viranomaisille ja esittävät hyväksyttäviä syitä laittomalle saapumiselleen tai oleskelulle.

Ulkomaalaislakia koskevan hallituksen esityksen (HE 28/2003 vp) mukaan kansainvälistä suojelua hakevalla voi olla hyväksyttävä syy väärennettyjen asiakirjojen esittämiselle esimerkiksi silloin, kun hän on joutunut turvautumaan väärennettyihin henkilöllisyysasiakirjoihin voidakseen poistua kotimaastaan. Kansainvälistä suojelua hakevan tulisi kuitenkin hakemuksensa jättäessään tai viimeistään turvapaikkapuhuttelussa ilmoittaa, jos hän on paetessaan joutunut käyttämään väärennettyjä asiakirjoja.

Helsingin hovioikeuden ratkaisun (HelHO2011:10) mukaan pakolaissopimuksen 31 artiklan suoja voi ulottua vain artiklassa tarkoitettuun maahantuloon, mutta ei enää esimerkiksi turvapaikkahakemuksen käsittelyssä annettuihin tietoihin.

Mikäli turvapaikanhakija viimeistään puhuttelussa ilmoittaa esittämiensä asiakirjojen olevan väärennetyjä tai ainakin niiden alkuperän olevan kyseenalainen, ei hänen voida katsoa syyllistyneen väärennykseen. Mikäli turvapaikanhakija pyrkii väärennetyllä asiakirjalla todistamaan jonkin seikan esittäen asiakirjaa aidoksi, voi asiassa olla perusteita epäillä turvapaikanhakijan syyllistyneen väärennykseen.

Tutkintapyyntö väärennyksestä voidaan jättää tekemättä, jos turvapaikanhakija on oma-aloitteisesti itse ilmoittanut viimeistään turvapaikkapuhuttelussa asiakirjan olevan väärennetty ja esittänyt hyväksyttävän syyn väärennyksen käyttämiselle. Molempien näistä kahdesta edellytyksestä tulee täytyä, jotta tutkintapyyntö väärennyksestä jätetään tekemättä.

4.1.6 Petos

Rikoslain 36 luvun 1 §:n mukaan, joka, hankkiakseen itselleen tai toiselle oikeudetonta taloudellista hyötyä taikka toista vahingoittaakseen, erehdyttämällä tai erehdystä hyväksi käyttämällä saa toisen tekemään tai jättämään tekemättä jotakin ja siten aiheuttaa taloudellista vahinkoa erehtyneelle tai sille, jonka eduista tällä on ollut mahdollisuus määrätä, on tuomittava petoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Yritys on rangaistava.

Syyteoikeus petoksesta vanhenee viidessä vuodessa.

Törkeästä petoksesta henkilö voidaan rikoslain 36 luvun 2 §:n perusteella tuomita vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.

Syyteoikeus törkeästä petoksesta vanhenee kymmenessä vuodessa.

Maahanmuuttoviraston havaitsemat petokset liittyvät yleensä johonkin muuhun rikokseen, kuten väärennykseen taikka väärän henkilötiedon antamiseen tai väärän todistuksen antamiseen viranomaiselle. Mikäli näiden toimien tarkoituksena on ollut hankkia oikeudetonta taloudellista hyötyä, voi asiassa olla syytä epäillä henkilöä petoksesta tai petoksen yrityksestä (HE 6/1997 vp).

Pelkästään uskottavuudeltaan kyseenalaisen seikan esittäminen hakemuksessa ei ole petos varsinkaan, jos asiaan ei liity muita rikoksia, kuten väärennys, väärän henkilötiedon esittäminen tai väärän todistuksen esittäminen viranomaiselle. Asiassa tulee olla selkeää tahallisuutta ja nimenomainen tarkoitus hankkia oikeudetonta taloudellista hyötyä tai aiheuttaa taloudellista haittaa esimerkiksi valtiolle.

Kansainvälisen suojelun hakemukset ovat maksuttomia ja hakija on oikeutettu vastaanottopalveluihin. Vastaanottopalveluihin kuuluvat majoitus, vastaanotto- ja käyttöraha, sosiaalipalvelut, terveydenhuoltopalvelut, tulkki- ja käännöspalvelut sekä työ- ja opintotoiminta. Mikäli henkilön ilmeinen tarkoitus on hakemalla kansainvälistä suojelua ja väärää tietoa antamalla vain saada sellainen maksuton oleskelulupa ja hakemuksen käsittelyn ajan saada

vastaanottopalveluita, jotka hänelle eivät selvästi kuuluisi, voi asiassa olla syytä epäillä petosta.

Pelkkä ilmeisen perusteeton turvapaikkahakemus ei kuitenkaan lähtökohtaisesti ole petos, vaan asiaan tulee liittyä tavallisesta poikkeavaa ja selkeästi tahallista viranomaisen harhauttamista. Esimerkiksi alaikäisenä tai täysin väärällä kansalaisuudella esiintyminen tai kaksoiskansalaisuuden salaaminen turvapaikkaprosessissa voi täyttää petoksen tunnusmerkit silloin, kun henkilö on tätä virheellistä väitettä hyödyntäen hankkinut itselleen taloudellista etua, kuten vastaanottopalveluita ja/tai ilmaisen oleskeluluvan, joka hänelle ei muuten olisi kuulunut. Asiassa tulee voida esittää konkreettisesti henkilön perusteettomasti hankkima hyöty tai aiheuttama haitta.³

4.1.7 Vahingonteko ja törkeä vahingonteko

Rikoslain 35 luvun 1 §:n mukaan, joka oikeudettomasti hävittää tai vahingoittaa toisen omaisuutta, on tuomittava vahingonteosta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Syyteoikeus vahingonteon osalta vanhenee kahdessa vuodessa.

Jos vahingonteko on kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentehtäjä voidaan rikoslain 35 luvun 2 §:n mukaan tuomita törkeästä vahingonteosta vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.

Syyteoikeus törkeän vahingonteon osalta vanhenee kymmenessä vuodessa.

Vahingonteko, jossa Maahanmuuttovirasto on asianomistaja, voi tulla kyseeseen esimerkiksi silloin, kun henkilö on vahingoittanut jotain Maahanmuuttoviraston kiinteistöä tai omaisuutta. Tämä voi koskea esimerkiksi valtion ylläpitämien vastaanottokeskusten kiinteistöä tai irtaimistoa.

4.2 Maahanmuuttoviraston henkilökuntaan kohdistuneet rikokset

Mikäli epäilty rikos on kohdistunut viraston virkatehtävissä toimivaan henkilöön työajalla tai virkatehtäviin liittyvistä syyistä viraston palveluksessa toimivaan henkilöön vapaa-ajalla, virasto lähtökohtaisesti tekee asiasta tutkintapyyntöä. Asianomistajia voivat tapauskohtaisesti olla sekä virasto että kyseinen henkilö tai vain toinen näistä. Jotkin rikokset voivat kohdistua vain yksityishenkilöön, mutta näissäkin tapauksissa tutkintapyyntö tehdään viraston nimissä. Mahdolliseen oikeudenkäyntiin osallistuminen tällaisessa tapauksessa katsotaan osaksi työtehtäviä ja lasketaan työajaksi.

Suurin osa rikoksista ovat ns. virallisen syytteen alaisia rikoksia, jolloin poliisi voi tutkia niitä ja syyttää syyttäjäniistä, vaikka asianomistaja ei vaadikaan niistä rangaistusta. Jotkin lievemmät rikokset ovat asianomistajarikoksia, jotka poliisi

³ Esimerkiksi Helsingin käräjäoikeuden 11.2.2021 antamassa tuomiossa (21/106404) katsottiin vastaajien syylistyneen törkeään petokseen, kun he olivat kertoneet hyötymistarkoituksessa totuudenvastaista tietoa turvapaikkaperusteistaan sekä esittäneet väärennettyjä viranomaisasiakirjoja osana turvapaikka-asiansa käsittelyä oleskeluluvan myöntämiseksi ja valittaneet totuudenvastaisilla tiedoilla Euroopan ihmisoikeustuomioistuimeen merkittävää taloudellista hyötyä tavoitellakseen.

voi ottaa tutkittavakseen vain siinä tapauksessa, että asianomistaja on ilmoittanut poliisille tai syyttäjälle vaativansa rikokseen syyllistyneelle rangaistusta. Jos kyseessä on asianomistajarikos, tutkintapyyntönsä tekeminen vaatii tämän suostumusta.

Henkilökuntaan kohdistuneissa tapauksissa tutkintapyyntönsä laatii se yksikkö, jossa asianomistaja työskentelee. Maahanmuuttoviraston omien vastaanottokeskusten tai säilöönottoyksiköiden tai ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän henkilökuntaan kohdistuneissa tapauksissa tutkintapyyntönsä laatii vastaanottokeskuksen johtaja tai apulaisjohtaja.

Alla on kuvattu yleisimmät viraston henkilökuntaan kohdistuneet rikokset; virkamiehen väkivaltainen vastustaminen tai virkamiehen vastustaminen sekä laitton uhkaus.

Viraston henkilökunnan henkeen tai terveyteen kohdistetussa teossa rikosilmoituksen tekemisen kannalta teonkuvaus on olennaisempi ja rikosnimikkeet täsmentyvät esitutkinnassa. Esimerkiksi ilmoitettaessa uhkauksesta ei välttämättä ilmoitushetkellä voida tietää uhkaajan motiivia, eikä siten voida myöskään tietää, mikä rikosnimike tulee kyseeseen.

4.2.1 Virkamiehen väkivaltainen vastustaminen ja virkamiehen vastustaminen

Rikoslain 16 luvun 1 §:n mukaan, joka

- 1) käyttää tai uhkaa käyttää väkivaltaa pakottaakseen virkamiehen tekemään tai jättämään tekemättä julkisen vallan käyttöä sisältävän virkatoimen,
 - 2) muuten käyttää tai uhkaa käyttää väkivaltaa sellaisen virkatoimen johdosta sitä suorittavaa virkamiestä vastaan tai
 - 3) käyttää väkivaltaa virkamiestä vastaan kostaakseen sellaisen virkatoimen,
- on tuomittava virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.

Syyteoikeus virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen osalta vanhenee kymmenessä vuodessa.

Virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta tuomitaan myös se, joka menettelee mainitulla tavalla sitä kohtaan, joka virkamiehen pyynnöstä tai suostumuksella avustaa virkamiestä julkisen vallan käyttöä sisältävässä virkatoimessa.

Saman luvun 2 §:n mukaan vähäisemmässä tapauksessa rikosentekijä tuomitaan virkamiehen vastustamisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi. Syyteoikeus virkamiehen vastustamisen osalta vanhenee kahdessa vuodessa.

Rikoslain säännösten uudistamista koskevan hallituksen esityksen (HE 6/1997 vp) mukaan virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen rangaistavuuden edellytyksenä 1 kohdan mukaisesti ei ole se, että virkamies pakotuksen alaisena tekee tai jättää tekemättä kyseisen virkatoimen. Rikos on toteutunut

siinä vaiheessa, kun mainitussa tarkoituksessa käytetään väkivaltaa tai uhataan käyttää sitä. Väkivalta ja sillä uhkaaminen merkitsee aktiivista toimintaa, joka välittömästi tai välillisesti kohdistuu virkamiehen henkilöön.

Virkamiestä avustavalla henkilöllä voitaisiin Maahanmuuttoviraston prosesseissa tarkoittaa esimerkiksi tulkkia, joka suorittaa tulkkaustehtävää virkamiehen apuna. Myös viraston vartiointia hoitava vartija voi olla pykälän tarkoittama virkamiestä avustava henkilö. Vartijaan kohdistuvan rikoksen tapauksessa rikosnimikkeenä voisi tulla kyseeseen myös mm. järjestystä ylläpitävän henkilön vastustaminen (rikoslaki 17 luku 6 §).

Hallituksen esityksen (HE 6/1997 vp) mukaan kuitenkin kaikki viranomaisten toiminta ei ole julkisen vallan käyttämistä. Esimerkkinä mainitaan muun muassa poliisin virka-auton ajaminen tai potilaan hoitaminen sairaalassa. Mikäli väkivalta tai sillä uhkaaminen ei liity julkisen vallan käyttöä sisältävään virkatoimeen, kyseessä voi olla esimerkiksi laitton uhkaus (kts. 4.2.2 alla).

Lähtökohtaisesti Maahanmuuttovirastoon ja sen työntekijään kohdistuneesta virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta ja virkamiehen vastustamisesta tulee tehdä tutkintapyyntö.

4.2.2 Laitton uhkaus

Rikoslain 25 luvun 7 §:n mukaan, joka nostaa aseensa toista vastaan tai muulla tavoin uhkaa toista rikoksella sellaisissa olosuhteissa, että uhatulla on perusteltu syy omasta tai toisen puolesta pelätä henkilökohtaisen turvallisuuden tai omaisuuden olevan vakavassa vaarassa, on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, laittomasta uhkauksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Syyte oikeus laittomasta uhkauksesta vanhenee viidessä vuodessa.

Maahanmuuttovirastossa laitton uhkaus voi tarkoittaa esimerkiksi uhkausta, joka ei liity minkään yksittäisen asian käsittelyyn eikä siten täytä virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen tunnusmerkkejä. Laitton uhkaus on säännöksenä toissijainen, joten siitä rangaistaan vain, jos ankaramman rikoksen, kuten virkamiehen vastustamisen tunnusmerkit eivät täyty.

Laittoman uhkauksen tunnusmerkkien täyttymisessä olennaista on, että uhkauksen kohteena oleva henkilö on perustellusti pelännyt oman tai toisen henkilön turvallisuuden tai omaisuuden olevan uhattuna (HE 94/1993 vp). Laitton uhkaus voi toteutua riippumatta siitä, onko uhkaus tehty uhrin työpaikalla vai esimerkiksi sähköpostitse tai sosiaalisessa mediassa.

Työtehtäviin liittyvä laitton uhkaus on virallisen syytteen alainen teko⁴. Jos Maahanmuuttoviraston työntekijää uhataan hänen työtehtävissään tai selvästi työtehtäviin liittyvistä syistä, virasto tekee tutkintapyyntö. Viraston on kuitenkin kuultava asiassa uhria.

⁴ 1.10.2021 voimaan tulleen rikoslain muutoksen (698/2021) jälkeen syyttäjä saa nostaa syytteen laittomasta uhkauksesta, jos teko on kohdistunut henkilöön hänen työtehtävänsä vuoksi eikä rikoksentehtäjä ole saman työnantajan palveluksessa.

4.3 Muita viraston havaitsemia rikoksia

Edellä oleva listaus ei ole tyhjentävä, ja muita havaittuja rikoksia voivat olla esimerkiksi haitanteko virkamiehelle (rikoslaki 16 luku 3 §), virkavallan anastus (rikoslaki 16 luku 9 §) tai väärennysaineiston hallussapito (rikoslaki 33 luku 4 §).

Lisäksi viraston havaitsemat rikokset voivat liittyä myös virkavastuuseen/virkarikoksiin tai virkamiehen toiminnasta tehtävään tutkintapyyntöön, esim. tietosuojarikos tai virkasalaisuuden rikkominen. Edellä mainittujen osalta viitataan ohjeeseen Sisäinen laillisuusvalvonta Maahanmuuttovirastossa (MIGDno-2021-641).

5 Tutkintapyynnön tekeminen käytännössä

5.1 Tutkintapyynnön laatiminen esittelystä

Tutkintapyynnön voi tehdä vähintään vaativuustason 9 hoitava henkilö. Myös alemmaa vaativuustasoa hoitava henkilö voi esitellä tutkintapyynnön henkilölle, joka hoitaa vähintään vaativuustason 9 tehtävää. Yksiköt voivat itse määritellä tarkemmin, mikäli haluavat, että tutkintapyyntöjä tekevät keskitetysti tietyt yksikön johtajan nimeämät henkilöt. Selkeissä tapauksissa kokonaistehokkuuden kannalta voi olla kannattavaa, että ilmoituksen laatii suoraan se henkilö, joka muutenkin käsittelee kyseistä asiaa ja tuntee olennaiset tosiseikat. Kun tutkintapyyntö laaditaan esittelystä, asiakirjan allekirjoittaa kaksi henkilöä.

5.2 Tutkintapyynnön laatiminen ilman esittelyä

Tutkintapyynnön voi tehdä ilman esittelyä vähintään vaativuustason 9 tehtävää hoitava henkilö. Tällöin asiakirjan allekirjoittaa vain yksi henkilö.

5.3 Tutkintapyynnön sisältö

Tutkintapyyntö laaditaan Word-asiakirjaan ja lähetetään PDF-muodossa.

Tutkintapyyntöasiakirja voidaan laatia suoraan Acta-järjestelmässä tai tutkintapyynnön tehnyt virkamies voi tallentaa muualla laaditun asiakirjan sinne jälkikäteen. Ilmoituksen luonteesta riippuen mallipohjaa voidaan muokata soveltuvaksi. Tutkintapyyntö sisältää seuraavat otsikot:

Ilmoittaja ja asianomistaja. Ilmoittaja ja asianomistaja on yleensä Maahanmuuttovirasto, eikä kukaan yksittäinen henkilö. Poikkeuksena on tilanne, jossa asianomistaja on myös joku henkilö, kuten yksittäinen viraston virkamies, jonka henkilöön tai omaisuuteen on kohdistunut jokin rikos.

Ilmoittajan yhteystiedot. Ilmoittajan yhteystiedoksi merkitään ilmoituksen tehnyt henkilö tai muu asiaa hoitava henkilö, mutta esitutkintaviranomaista pyydetään lähettämään viestinvaihdosta kopiot johonkin usean henkilön seuraamaan yksikön virkasähköpostiin sekä **aina** myös oikeuspalvelun virkasähköpostiin oikeuspalvelu@migri.fi. Poliisia pyydetään lisäksi ilmoittamaan

edellä mainittuihin sähköposteihin rikosasian etenemisestä sekä asiasta kirjatun rikosilmoitusnumeron.

Ilmoituksen kohdehenkilö. Henkilö, jonka epäillään syyllistyneen rikokseen. Mikäli henkilö on esiintynyt usealla henkilötiedolla, voi tähän listata kaikki alias-henkilöllisyydet.

Tiivistelmä tutkintapyyntöä. Lyhyt muutaman lauseen kuvaus siitä, mistä tutkintapyyntöä on kyse.

Tarkka kuvaus teosta. Selkeä kuvaus siitä, mitä on tapahtunut, mihin asiakirjoihin tai muuhun esitetyt tiedot/väitteet perustuvat sekä ajankohdat, milloin mikäkin asia on tapahtunut. Lisäksi tässä tulisi tuoda esille, miten hakijaa on viraston prosessissa asiasta kuultu ja mitä hakija on kuulemisessa tuonut esille.

Johtopäätökset. Todetaan, mikä on viraston tulkinta asiaintilasta. Esimerkiksi voidaan todeta, kumpi henkilön esittämästä kahdesta keskenään ristiriitaisesta väitteestä on viraston näkemyksen valossa todennäköisempi. Voidaan lisäksi todeta muita huomioita esimerkiksi jonkin rikosnimikkeen tai vanhentumisajan osalta tai esittää muuta esitutkintaviranomaiselle hyödyllistä tietoa. Mahdolliset epäillyt rikosnimikkeet voidaan tuoda ilmi viraston johtopäätöksissä. Epäiltyjä rikosnimikkeitä ei kuitenkaan ole välttämätöntä kirjata.

Rangaistusvaatimus. Lähtökohtaisesti Maahanmuuttovirasto vaatii rangaistusta rikoksesta. Tutkintailmoitukseen kirjataan, että virasto yksilöi vaatimuksensa (kuten mahdolliset vahingonkorvausvaatimukset) asianosaisen kuulemisen yhteydessä.

Todistelu ja liitteet. Listataan asian kannalta olennaiset asiakirjat, joista kuvattu teko ilmenee (esim. muodossa ”turvapaikkapuhuttelupöytäkirja, 1.1.2000, UMA dnro 123/210/2000). Liitteeksi ei tarvitse liittää sellaisia asiakirjoja, jotka esitutkintaviranomainen voi itse hakea suoraan rekistereistä (esim. UMA:ssa olevat asiakirjat). Mikäli asiaan liittyvät olennaiset asiakirjat eivät löydy UMA:sta, tulee ne lähettää tutkintapyyntöä liitteenä poliisille.

Actan diaarinumero. Tutkintapyyntöä mainitaan Actasta löytyvä asian diaarinumero⁵.

5.4 Tutkintapyyntöä lähettäminen

Valmis ja allekirjoitettu ilmoitus lähetetään sähköpostin liitteenä PDF-muodossa rikoksen tekopaikan poliisilaitokselle. Aineiston toimittamisessa tulee huomioida voimassa olevat määräykset salassa pidettävän aineiston käsittelystä. Lähettäessä tutkintapyyntöä viestin kopiokenttään lisätään Maahanmuuttoviraston oikeuspalvelun virkapostiosoite (oikeuspalvelu@migri.fi).

⁵ Mikäli asiakirja laaditaan suoraan Actassa, tulee diaarinumero automaattisesti näkyviin asiakirjan oikeaan yläkulmaan.

Tutkintapyyntöön perillemeno ja käsittelyyn otto tulee varmistaa siten, että saateviestissä poliisia pyydetään vastaamaan viestiin ja ilmoittamaan Maahanmuuttovirastolle kirjatun rikosilmoituksen numero. Rikosilmoituksen numeroa voidaan käyttää asiaan viittaamisessa myöhemmissä vaiheissa. Poliisia pyydetään myös ilmoittamaan rikostutkinnan etenemisestä.

5.5 Tutkintapyyntöön tallettaminen

Oikeuspalvelu avaa Maahanmuuttoviraston Acta-asianhallintajärjestelmään joka vuosi uuden diaarin kyseisenä vuonna tehtäviä tutkintapyyntöjä varten ja diaari otsikoidaan "Maahanmuuttoviraston tekemät tutkintapyyntöt 20xx". Oikeuspalvelu ilmoittaa uuden diaarin muille yksiköille.

Jokaista erillistä tutkintapyyntöä varten luodaan uusi toimenpide kyseiselle diaarille ja samaan toimenpiteeseen talletetaan myöhemmät kyseistä asiaa koskevat asiakirjat. Tutkintapyyntöasiakirja voidaan joko laatia suoraan Acta-järjestelmässä edellä mainitussa diaarissa, tai tutkintapyyntöä tehnyt virkahenkilö voi tallentaa muualla laaditun asiakirjan sinne jälkikäteen. Yksikkö ja/tai tutkintapyyntöä tehnyt virkahenkilö on vastuussa asian tallentamisesta Actaan. Yksikkö voi sisäisesti sopia, että yksikössä Actaan tallentaminen hoidetaan kootusti.

Toimenpiteeseen tulee tallentaa kaikki selvitykset (ml. sähköpostit) rikosasiaan liittyen. Tutkintapyyntöä sekä kaikkien asiaan liittyvien selvitysten tallettaminen Actaan on tärkeää, jotta oikeuspalvelusta pystytään seuraamaan ja tarvittaessa analysoimaan viraston tekemiä tutkintapyyntöjä ja niiden etenemistä.

Mikäli tutkintapyyntö vaikuttaa Maahanmuuttovirastossa käsiteltävänä olevaan asiaan, tulee se tallentaa UMA-järjestelmässä kyseiseen asiakkaan vireillä olevaan asiaan. Jos tutkintapyyntö ei ole asianosaisjulkinen, tulee se tallentaa UMA:an rajattuna asiakirjana⁶. Mikäli tutkintapyyntö ei suoraan liity mihinkään UMA:ssa olevaan asiaan, ei sitä talleteta sinne. UMA:an voi siinä tapauksessa kuitenkin lisätä asiakkaan henkilötietosivulle kommentteihin tiedon siitä, että asiakkaasta on tehty tutkintapyyntö sekä mistä syystä se on tehty.

6 Asiakirjojen julkisuus ja tietojen luovutus

6.1 Tietojen luovutus poliisille ja muille viranomaisille

Tietojen luovutuksesta säädetään yleensä tiedon vastaanottavaa tahoa koskevassa lainsäädännössä.

Henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain (616/2019) 16 §:n 1 momentin 8 kohdan mukaan poliisilla on oikeus saada tehtäviensä suorittamista ja henkilörekisteriensä ylläpitämistä varten salassapitosäännösten estämättä tietoja Maahanmuuttoviraston tietojärjestelmistä matkustusasiakirjaa, oleskelua, kansainvälistä suojelua, maasta poistamista,

⁶ Katso myös kohta 6.2.

maahantulokieltoa ja kansalaisuutta koskevasta asiasta esitutkintaa, muuta tutkintaa ja poliisille ulkomaalaislaissa säädettyjen tehtävien suorittamista varten.

Poliisilla on suorakäyttöoikeus UMA-järjestelmään. Lähtökohtaisesti rikosasiassa voi olettaa, että esitutkintaviranomainen katselee aineistoa suoraan UMA-järjestelmästä. Tutkintapyyntöön "todistelu ja liitteet" -otsikon alle kirjataan olennainen aineisto siten, että esitutkintaa suorittava henkilö voi ne UMA-järjestelmästä löytää. Siten UMA-järjestelmästä löytyvää aineistoa ei tarvitse oma-aloitteisesti liittää tutkintapyyntöön tai lähettää erikseen, vaan riittää kun siihen viitataan tutkintapyyntöissä. Muut olennaiset tiedot tulee erikseen liittää tutkintapyyntöön.

Mikäli esitutkintaviranomainen erikseen pyytää aineistoa, voidaan viraston rekistereissä oleva asiaan liittyvä aineisto luovuttaa, esimerkiksi lähettämällä se sähköpostitse (tietosuojan ja tietoturvan edellytykset huomioon ottaen). Epäselvissä tilanteissa tietojen luovuttamisesta tulee konsultoida oikeuspalvelun tietosuoja ja tiedonhallinnan tuki -tulosaluetta.

6.2 Rikosasian asiakirjojen julkisuus

Esitutkinnan ollessa käynnissä sitä koskevat asiakirjat ovat lähtökohtaisesti salassa pidettäviä (laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 621/1999, julkisuuslaki 24 §1 mom. 3 kohta). Asianosaisella on julkisuuslain 11 §:n 1 momentin mukaisesti lähtökohtainen oikeus saada asiaa käsittelevältä viranomaiselta tieto muunkin kuin julkisen asiakirjan sisällöstä, joka voi tai on voinut vaikuttaa hänen asiansa käsittelyyn. Asianosaisella ei kuitenkaan ole tiedonsaantioikeutta itseään koskevasta asiasta, jos tiedon antamisesta aiheutuisi haittaa asian selvittämiseksi (julkisuuslaki 11 § 2 mom. 2 kohta). Arvion tiedon luovuttamisesta asianosaiselle tekee tutkinnanjohtaja esitutkintaviranomaisessa. Esitutkinnalle aiheutuvan haitan vuoksi asiakirjoja ei kuitenkaan voi salata asianosaiselta yleisessä tai hallintotuomioistuimessa.

Lisää tietoa asianosaisjulkisuudesta löytyy viraston ohjeessa asianosaisjulkisuuden rajoittamisesta (MIGDno-2022-1790).

Kun asiassa on annettu tuomio, ovat oikeudenkäyntiasiakirjat julkisia siten kuin tuomioistuin on päättänyt. Oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain (370/2007) 7 §:n mukaan oikeudenkäyntiasiakirja on 8 §:ssä tarkoitetun ajankohdan jälkeen julkinen, jollei se ole 9 §:n mukaan salassa pidettävä tai jollei tuomioistuin 10 §:n nojalla määrää sitä salassa pidettäväksi. Maahanmuuttovirasto ei oma-aloitteisesti tiedota julkisuuteen yksittäisten rikosasioiden lopputuloksista.

7 Vaikutus Maahanmuuttovirastossa käsiteltävään asiaan

Lähtökohtaisesti rikoksesta ilmoitetaan poliisille mahdollisimman pian, kun on havaittu syytä epäillä rikoksen tapahtuneen ja muut ohjeessa kuvatut edellytykset täyttyvät. Hakijaa on kuitenkin hyvä kuulla ensin.

Asiassa ei tarvitse odottaa Maahanmuuttoviraston selvitysten, kuten turvapaikkapuhuttelun valmistumista kokonaan, ellei odottamiselle ole jotain

selkeää perustetta⁷. Tutkintapyyntöön tekemistä mahdollisimman varhaisessa vaiheessa puoltaa se, että useat rikokset vanhentuvat kahdessa vuodessa, jolloin viive tutkintapyyntöön tekemisessä voi estää syytteen nostamisen.

Lähtökohtaisesti rikosasian loppuun käsittelyä ei kuitenkaan tarvitse odottaa ennen Maahanmuuttoviraston päätöksen tekemistä, ellei rikostutkinnasta ole odotettavissa jotain päätökseen merkittävästi vaikuttavaa tietoa. Rikosprosessin loppuun käsittely voi kestää vuosia.

7.1 Suhde käsittelyaikavelvoitteisiin

Pääperiaatteena rikosasia ei vaikuta virastossa vireillä olevan asian käsittelyaikatauluun tai -tapaan. Hakemus tulee ratkaista laissa säädetyn käsittelyajan puitteissa. Mikäli rikostutkinnasta on mahdollisesti odotettavissa jotain sellaista tietoa, jolla olisi ratkaiseva vaikutus vireillä olevan hakemusasian lopputulokseen, voi kyseessä olla lain tarkoittama muu erityinen syy (ulkomaalaislaki 60 a §) tai poikkeuksellinen olosuhde (UlkL 69 a § ja 84 §) tai hakijan myötävaikuttamisen puute (UlkL 98 a §), jotka ovat perusteita käsittelyajan pidentämiselle. Tällainen tilanne voi olla esimerkiksi, kun hakijan epäillään esiintyvän väärällä henkilöllisyydellä ja rikostutkinnan kautta hakijan oikea henkilöllisyys voisi tulla viranomaisten tietoon. Näissä tilanteissa käsittelyaikaa voidaan jatkaa siten kuin laki sallii. Perusteet käsittelyajan jatkamiselle arvioidaan kunkin käsiteltävän asian käsittelyaikasäännösten perusteella.

Mikäli turvapaikkahakemus olisi käytettävissä olevin tiedoin ratkaistavissa nopeutetussa menettelyssä, lähtökohtaisesti se tulee ratkaista nopeutettua menettelyä koskevan viiden kuukauden määräajan sisällä odottamatta rikostutkinnan tulosta, ellei rikostutkinnasta ole odotettavissa jotain lopputuloksen kannalta erityisen merkittävää tietoa.

Mikäli turvapaikka-, oleskelulupa-, kansalaisuus- tai muuhun asiaan olisi joka tapauksessa tulossa kielteinen päätös, eikä rikosasiasta ole odotettavissa merkittävää tietoa, joka voisi muuttaa päätöksen myönteiseksi tai vaikuttaa palautuskiellon arviointiin, voidaan päätös tehdä odottamatta rikosprosessin tulosta.

7.2 Maahanmuuttoviraston tiedonsaantioikeudet rikosasiassa ja saadun selvityksen käyttö hallintopäätöksessä

Tiedonsaantioikeuksista ulkomaalaisasioiden asiankäsittelyjärjestelmän rekisterinpitäjien välillä säädetään henkilötietojen käsittelystä maahanmuuttohallinnossa annetun lain (615/2020, maahanmuuttohallinnon henkilötietolaki) 11 §:ssä.⁸

⁷ Huom! Mikäli hakijan turvapaikkapuhuttelussa kertomaa käytetään tutkintapyyntöissä, tulee pöytäkirjan olla siltä osin jo tarkastettu.

⁸ Lain 11 § koskee tilanteita, joissa rekisterinpitäjät käsittelevät tietoja ulkomaalaisasioiden asiankäsittelyjärjestelmässä maahanmuuttohallinnon henkilötietolain 1 §:n mukaisissa käyttötarkoituksissa. Henkilötietojen käsittelystä maahanmuuttohallinnossa annetun lain 13 §:ssä säädetään Maahanmuuttoviraston tiedonsaantioikeuksista muilta viranomaisilta sekä

Maahanmuuttoviraston oikeus saada tietoa on käyttötarkoitussidonnainen, eli tiedon tulee olla tarpeen laissa tai asetuksessa virastolle säädetyin tehtävien hoitamiseksi. Tietoa suoraan Poliisiasiain tietojärjestelmästä (Patja) ei saa hakea esimerkiksi yleisessä tilastointimielessä, vaan tiedonhaun tulee liittyä jonkin henkilötietojen käsittelystä poliisitoimissa annetussa laissa tai henkilötietojen käsittelystä maahanmuuttohallinnossa annetussa laissa mainitun tehtävän hoitamiseen.

Esitutkintalain 4 luvun 15 §:n mukaan asianosaisella on esitutkinnan aloittamisen jälkeen oikeus saada tieto esitutkintaan johtaneista ja esitutkinnassa ilmi tulleista seikoista sekä esitutkinta-aineistosta, joka voi tai on voinut vaikuttaa hänen asiansa käsittelyyn. Asianosaisella ei ole kyseistä oikeutta ennen tutkinnan lopettamista, jos tietojen antamisesta on haittaa asian selvittämiseksi.

Esitutkintalain tiedonsaantioikeussäännöksen perusteella Maahanmuuttovirasto voi pyynnöstä saada tiedot esitutkinnassa ilmi tulleista seikoista ja esitutkinnan etenemisestä, paitsi jos poliisi katsoisi tietojen antamisen voivan vaarantaa asian selvittämistä.

Esitutkinnassa voi usein ilmetä Maahanmuuttoviraston päätöksen kannalta olennaisia tietoja, joten viraston on syytä seurata esitutkinnan tuloksia. Esitutkinnasta voi ilmetä tietoja, joita voi olla tarpeellista käyttää päätöksen perusteluissa. Tällöin tulee kuitenkin huomioida kohdan 7.3 mukainen rikosasian suhde virastossa käsiteltävien asioiden käsittelyaikavelvoitteisiin.

Tiedon käyttämisessä tulee huomioida, ettei rikoksesta epäillylle luovuteta päätöksessä sellaista tietoa, jonka luovuttaminen voi haitata esitutkinnan suorittamista. Tutkinnan ollessa kesken tiedon käyttämisessä tulee olla tutkinnanjohtajan lupa, ellei ole ilmeistä, ettei tiedon antaminen haittaa tutkintaa.

7.3 Vaikutus tosiseikkojen arviointiin Maahanmuuttoviraston päätöksissä

Rikostutkinnan johdosta voi ilmetä seikkoja, jotka vaikuttavat Maahanmuuttoviraston käsittelemän hallintoasian ratkaisuun. On kuitenkin pidettävä mielessä, että rikosasiassa todistustaakka syllisyydestä on syyttäjällä. Syllisyydestä on oltava riittävän vahva näyttö. Oletusarvoisesti henkilö ei ole syllistynyt rikokseen, ellei toisin todisteta.

Hallintoasiassa asianosaisen on esitettävä perusteet vaatimukselleen ja viranomaisen on huolehdittava asian riittävästä selvittämisestä (hallintolaki 31 § ja ulkomaalaislaki 7 §). Näin ollen velvollisuus esittää selvitystä esimerkiksi omasta henkilöllisyydestä tai hakemuksen perusteesta on hakijalla ja viranomaisen on velvollinen selvittämään kyseistä väitettä. Siten oletusarvoisesti hakijan voidaan edellyttää ryhtyvän kohtuullisiin toimenpiteisiin esittääkseen todisteita väitteistään.

Näin ollen todistustaakka rikosasiassa ja hallintoasiassa on eri tasoa. Siten vaikka henkilöä vastaan ei rikostutkinnan jälkeen nostettaisi syytettä esimerkiksi

muilta UMA:n rekisterinpitäjiltä tilanteissa, joissa ne käsittelevät tietoja muissa kuin maahanmuuttohallinnon henkilötietolain 1 §:n mukaisissa käyttötarkoituksissa.

väärän henkilötiedon antamisesta tai väärän kirjallisen todistuksen antamisesta, voidaan hallintopäätöksessä silti päätyä lopputulokseen, jossa asiakkaan esittämää väitettä ei pidetä uskottavana eikä hakijan väitettä katsota näytetyksi.

8 Jatkotoimet rikosprosessissa

Tehtyjen tutkintapyyntöjen jatkokäsittelyä ja asioiden loppuratkaisuja tulee seurata. Tehdyt tutkintapyynnöt tilastoidaan tallettamalla ne Acta-järjestelmään (katso kohta 5.5). Näin ollen erillinen tilastointi tai kirjanpito ei ole tarpeen.

8.1 Viraston kuuleminen asianomistajan roolissa

Mikäli poliisin esitutkinnassa kuullaan Maahanmuuttovirastoa asianomistajana, voidaan tapauskohtaisesti sopia, vastaako kuulemiseen tutkintapyynnön tehnyt yksikkö/henkilö vai oikeus- ja maatietoyksikön asiantuntija. Tutkintapyynnön tehneellä yksiköllä on yleensä parempi käsitys asian tosiseikoista sekä siitä, miten rikollinen teko on esimerkiksi vaikuttanut hakemusasian käsittelyyn ja mitä vahinkoa virastolle on mahdollisesti koitunut rikoksen johdosta.

Mikäli rikos on kohdistunut henkilöön (esim. yksittäinen virkamies), kuullaan tällöin rikoksen uhria ja tämä vastaa kuulemispyyntöön. Samoin toimitaan myös tilanteissa, joissa yksittäinen henkilö on todistanut rikoksen tapahtumista tai ollut tilanteessa paikalla.

8.2 Lausunto poliisille ja vahingonkorvausvaatimus

Rikosasian edetessä asiaa tutkiva poliisi kuulee Maahanmuuttovirastoa rikosasiassa joko kirjallisen kuulustelun muodossa tai pyytää Maahanmuuttovirastoa esittämään kirjallisen lausuntonsa asiasta ja yksilöimään vahingonkorvausvaatimuksensa. Vahingonkorvauksia voidaan vaatia, jos valtiolle on koitunut merkittävä rahallinen vahinko.

Lähtökohtaisesti Maahanmuuttovirasto vaatii rangaistusta rikoksesta. Mikäli rikollisesta toiminnasta on koitunut Maahanmuuttovirastolle muita kuluja, voidaan niitä vaatia vahingonkorvauksena. Esimerkkinä ovat rikollisen menettelyn johdosta aiheuttomasti aiheutuneet ylimääräiset kulut tietyttä ajalta tai väärin tiedoin alaikäisenä esiintyneen henkilön kohdalla majoitusvuorokausihinnaltaan merkittävästi kalliimmassa alaikäisten ryhmäkodissa aiheutuneiden vastaanottokulujen ja aikuisille tarkoitetun keskusmajoituksen välinen erotus.

Oikeuspalvelu laatii pääsääntöisesti korvausvaatimukset poliisille. Arvio syntyneestä vahingosta tehdään kuitenkin substanssiyksikössä. Mikäli lausuntoa ja vahingonkorvausvaatimusta pyydetään asiassa, jossa virasto ei ole tehnyt tutkintapyyntöä vaan rikosasia on vireytetty poliisin tai muun viranomaisen aloitteesta, on oikeuspalvelu pääsääntöisesti vastuussa lausunnon ja vahingonkorvausvaatimuksen antamisesta. Myös tällöin arvio syntyneestä vahingosta tulisi kuitenkin tehdä substanssiyksikössä.

Vahingonkorvauksia vaadittaessa vaaditaan myös korkoja niille. Esimerkiksi vaatimusten lopussa voidaan todeta, että korkolain 8 §:n mukaan tahalliseksi rikoksella aiheutetun vahingon korvaukselle on maksettava viivästyskorkoa vahingon tapahtumisesta lähtien. Maahanmuuttovirasto vaatii korvausta xxx laillisine korkoineen.

Lausunnossa Maahanmuuttovirasto pyytää syyttäjää esittämään viraston korvausvaatimuksen viraston puolesta.

8.3 Syyttämättäjättämispäätös

Vastaanotetut syyttämättäjättämispäätökset talletetaan tutkintapyyntöä kanssa samaan toimenpiteeseen Acta-järjestelmään ja lähetetään tiedoksi oikeuspalvelun virkapostiin (oikeuspalvelu@migri.fi), mikäli niitä ei ole sinne jo suoraan syyttäjän toimesta toimitettu.

Mikäli samankaltaisesta asiasta tulee säännönmukaisesti syyttämättäjättämispäätös, voidaan harkita, onko käytäntöjä tutkintapyyntöjen tekemisessä tarve tarkistaa.

8.4 Oikeuskäsittely ja kuulemiskutsu

Mikäli rikosasia on yksinkertainen ja selvä, eikä teosta ole odotettavissa muuta rangaistusta kuin sakkoa, poliisi voi suorittaa nk. suppean esitutinnan. Tällöin poliisi kuulustelee epäillyn ja antaa rikokseen syyllistyneelle esimerkiksi sakon.

Muissa rikoksissa poliisi suorittaa esitutinnan. Esitutinnan päättyessä esitutkintapöytäkirja toimitetaan syyttäjälle syyteharkintaa tai sakon antamista varten. Mikäli syyttäjä päättää nostaa asiassa syytteen, etenee asia oikeudenkäyntiin. Asianomistaja eli Maahanmuuttovirasto kutsutaan oikeudenkäyntiin. Kutsusta ilmenee, voidaanko juttu ratkaista ilman asianosaisen läsnäoloa.

Yksinkertainen rikosasia voidaan myös ratkaista käräjäoikeudessa pelkän kirjallisen menettelyn perusteella ilman, että asianosaisia kutsutaan lainkaan oikeudenkäyntiin kuultaviksi. Kirjallinen menettely edellyttää aina asianomistajien ja vastaajien suostumusta, jota heiltä kysytään erikseen. Lähtökohtaisesti Maahanmuuttovirasto suostuu kirjalliseen menettelyyn.

Maahanmuuttovirastoa edustaa oikeudenkäynnissä lähtökohtaisesti asiantuntija oikeus- ja maatietoyksiköstä. Ohjeen kohdan 8.2 mukaisesti virasto lähtökohtaisesti yleensä vaatii rangaistusta. Vahingonkorvausvaatimus päätetään tapauskohtaisesti.

8.5 Maahanmuuttoviraston lausunto tuomioistuimelle

Riippumatta siitä, mikä yksikkö tutkintapyyntöä ja poliisille osoitetun lausunnon on tehnyt, on viraston oikeuspalvelu vastuussa rikosasian oikeuskäsittelystä ja lausunnon toimittamisesta käräjäoikeudelle.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 3 luvun 9 §:n mukaan asianomistajan pyynnöstä syyttäjän on vireille panemansa syyteasian

yhteydessä ajettava rikokseen perustuvaa asianomistajan yksityisoikeudellista vaatimusta rikosasian vastaajaa vastaan, jos se voi tapahtua ilman olennaista haittaa eikä vaatimus ole ilmeisen perusteeton. Jos syyttäjä ei ota ajakseen asianomistajan yksityisoikeudellista vaatimusta, hänen on ilmoitettava siitä asianomistajalle. Tässä tapauksessa 10 §:n mukaan asianomistajalle ja muulle pykälässä tarkoitetulle henkilölle on varattava tilaisuus määrääjassa toimittaa tuomioistuimeen vaatimuksensa ja perusteet kirjallisena.

Maahanmuuttovirasto toimittaa käräjäoikeudelle sen antaman määräjän puitteissa kirjallisesti vahingonkorvausvaatimuksensa. Vahingonkorvausvaatimukset tulee yksilöidä ja esittää selkeästi, ja niiden laskemisperuste tulee korvausvaatimuksessa avata. Vahingonkorvausvaatimus tehdään Actassa, allekirjoitetaan sähköisesti ja esitellään oikeuspäällikölle.

Vahingonkorvauksia vaadittaessa vaaditaan myös korkoja niille. Esimerkiksi vaatimusten lopussa voidaan todeta, että korkolain 8 §:n mukaan tahalliseksi rikoksella aiheutetun vahingon korvaukselle on maksettava viivästyskorkoa vahingon tapahtumisesta lähtien. Maahanmuuttovirasto vaatii korvausta xxx laillisine korkoineen.

8.6 Viraston asema oikeudenkäynnissä

Tuomioistuimen lähettämässä kutsussa määritellään Maahanmuuttoviraston asema oikeudenkäynnissä.

8.7 Osallistuminen oikeudenkäyntiin asianomistajana

Lähtökohtaisesti virastoa edustaa asianomistajana oikeudenkäynnissä viraston oikeuspalvelun edustaja. Jos asiassa on asianomistajana yksittäinen virkamies, osallistuu tämä oikeudenkäyntiin omasta puolestaan.

8.8 Viraston vaatimukset kustannusten korvaamisesta

Oikeudenkäyntikulut.

Kun syyttäjä edustaa virastoa oikeudenkäynnissä, ei virasto esitä oikeudenkäyntikuluista vaatimusta. Kun Maahanmuuttoviraston edustaja osallistuu oikeudenkäyntiin asianomistajana, vaaditaan vastaajalta korvaukseksi 110 euroa per tunti. Summa perustuu oikeusavun palkkioperusteista annetun valtioneuvoston asetuksen (290/2008) 6 §:n määrittelemään oikeusavun tuntipalkkioon.

Oikeudenkäyntiin valmistautumiseen käytetystä työajasta voidaan lisäksi vaatia yhteensä enintään viisi tuntia ja matka-aikaa sekä matkakuluja voidaan vaatia samoilla periaatteilla kuin edellä mainitussa valtioneuvoston asetuksessa.

Selvittelykulut.

Silloin, kun Maahanmuuttovirastolle aiheutuu merkittävää selvittelytyötä rikosasiaan liittyen, vaaditaan siitä korvaukseksi toteutuneet kustannukset. Pääsääntönä voidaan pitää, että alle puoli työpäivää kestänyttä asian

selvittelyä ei tarvitse vaatia korvattavaksi. Siten selvittelykuluja ei yleensä vaadita.

Selvittelykuluja vaaditaan tosiasiallisesti toteutuneiden kustannusten perusteella. Toteutuneet kustannukset lasketaan asiaan käytetyn tuntimäärän ja selvittelyä tehneen henkilön palkkakustannusten (ml. sivukulut) perusteella.

Kun selvittelykuluja vaaditaan, tulee asiassa tehtyjen selvitysten liittyä nimenomaan rikosasiaan. Esimerkiksi kun Maahanmuuttovirasto kuulee hakijaa hallintolain 34 §:n mukaisesti (esimerkiksi väärennetystä asiakirjasta), kyseessä on hakemusasiaan liittyvä selvitys, eikä siihen käytettyä aikaa vaadita rikosasian selvittelykuluna.

8.9 Osallistuminen oikeudenkäyntiin todistajana

Kun kyse on sellaisesta rikoksesta, jonka yksittäinen virkamies on todistanut, tämä osallistuu oikeudenkäyntiin todistajana. Muussa tapauksessa viraston oikeuspalvelun virkamies osallistuu oikeudenkäyntiin todistajana.

Todistaja saa kirjallisen kutsun oikeudenkäyntiin. Todistajan on tultava oikeuteen kutsussa mainittuna aikana, ellei hänellä ole sellaista estettä, jonka vuoksi hänen on mahdotonta saapua paikalle.

8.10 Sovittelumenettelystä

Rikosasioiden sovittelulla tarkoitetaan maksutonta palvelua, jossa rikoksesta epäillylle ja rikoksen uhrille järjestetään mahdollisuus puolueettoman sovittelijan välityksellä kohdata toisensa luottamuksellisesti, käsitellä rikoksesta sen uhrille aiheutuneita henkisiä ja aineellisia haittoja sekä pyrkiä omatoimisesti sopimaan toimenpiteistä niiden hyvittämiseksi (laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 1015/2005 1 §).

Sovittelu voidaan toteuttaa vain sellaisten osapuolten kesken, jotka ovat henkilökohtaisesti ja vapaaehtoisesti ilmaisseet suostuvansa sovitteluun ja jotka pystyvät ymmärtämään sovittelun sekä siinä tehtävien ratkaisujen merkityksen. Osapuolella on oikeus peruuttaa suostumuksensa milloin tahansa sovittelun aikana (2 §).

Maahanmuuttovirasto voi suostua rikosasian sovitteluun lievissä rikoksissa. Sovitteluun voidaan suostua esimerkiksi tapauksissa, jossa viraston omaisuuteen on kohdistunut lievää vahinkoa. Lievänä vahinkona voidaan pitää alle noin 2000 euron arvoista vahinkoa, mutta asiassa voidaan soveltaa tapauskohtaista harkintaa huomioiden teko kokonaisuutena. Sovitteluun voidaan suostua myös lievissä teoissa viraston henkilökuntaa kohtaan, jos myös rikoksen uhriksi joutunut viraston henkilökuntaan kuuluva antaa sovitteluun oman suostumuksensa. Rikoksen sovittelu edellyttää, että rikoksesta epäilty vahvistaa tapahtumainkulun pääasialliset tosiseikat. Sovittelu edellyttää siis myös sitä, että rikoksesta epäilty myöntää pääasiassa menetelleensä siten kuin hänen väitetään toimineen.

Maahanmuuttovirasto ei suostu sovitteluun hakemusmenettelyssä tapahtuneen vilpin kohdalla tai muissa kuin hyvin lievissä henkeen tai terveyteen kohdistuneissa rikoksissa.

Päätöksen sovitteluun suostumisesta ja päätöksen virastoa sovittelussa edustavasta henkilöstä tekee pääsääntöisesti viraston oikeuspalvelu. Jos kyse on valtion vastaanotto- tai järjestelykeskukseen taikka säilöönottoyksikköön kohdistuneesta vahingonteosta voi kyseisen keskuksen/yksikön johtaja päättää suostumisesta sovitteluun.

8.11 Valittaminen alemman tuomioistuimen päätöksestä

Valituksen tekemisestä alemman tuomioistuimen päätöksestä lähtökohtaisesti päättää syyttäjä.

Mikäli Maahanmuuttovirastossa katsotaan olevan tarvetta valittaa tuomiosta asianomistajan ominaisuudessa, valituksen ajamisesta päättää oikeuspäällikkö.

8.12 Perintä ja ulosotto

Jos tuomioistuin on velvoittanut rikosentekijän maksamaan korvauksia, maksujärjestelyistä voi sopia hänen kanssaan tai antaa korvausten perimisen ulosottomiehen hoidettavaksi. Viraston rahallista saatavaa koskevat toimenpiteet hoitaa viraston taloushallinto.

9 Rikokset, joissa Maahanmuuttovirasto ei ole asianomistaja

Maahanmuuttovirasto ei lähtökohtaisesti tee rikosilmoitusta asianomistajan puolesta tapauksessa, jossa virasto tai viraston työntekijä ei ole asianomistaja, paitsi jos tapauksessa on joitain poikkeuksellisia seikkoja ja syyt epäillä rikosta ovat erityisen vahvoja. Lähtökohtana on, että rikoksen uhri tekee rikosilmoituksen itse. Pääsäännöstä voidaan poiketa, jos syyt uskoa rikoksen tapahtuneen ovat todennäköiset ja rikoksen uhrin ei henkilökohtaisten olosuhteidensa vuoksi voida olettaa kykenevän tekemään itse ilmoitusta.

Viranomaisella on ilmoitusvelvollisuus, mikäli on saanut tehtävässään tietää, että lapsen tilanne edellyttää lastensuojelunilmoituksen tekemistä. Jokaisen, joka havaitsee tällaisen tilanteen, tulee tehdä ilmoitus. Vastaanottokeskuksen ja järjestelykeskuksen henkilökunta ovat lastensuojelulain (417/2007) 25 §:n mukaan velvoitettuja ilmoituksen tekemiseen.

Lisäksi lastensuojelulain 25 §:n 2 momentin mukaan samoilla toimijoilla on myös velvollisuus tehdä ilmoitus poliisille, kun heillä on tehtävässään tietoon tulleiden seikkojen perusteella syytä epäillä, että lapseen on kohdistettu:

1) rikoslain (39/1889) 20 luvussa seksuaalirikoksena rangaistavaksi säädetty teko; tai

2) sellainen rikoslain 21 luvussa henkeen ja terveyteen kohdistuvana rikoksena rangaistavaksi säädetty teko, josta säädetty enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta.

Ilmoitusvelvollisuus on sillä henkilöllä, jonka tietoon väkivalta- tai seksuaalirikosepäily on tullut.

Ulkomaalaislain 12 luvun mukaisista asioista (mm. ulkomaalaisrikkomus) ilmoittamisessa riittää, kun tieto havainnosta välitetään esimerkiksi sähköpostilla poliisilaitokselle⁹. Sähköpostitse tehdyn ilmoituksen voi tehdä yksikön määräämä virkamies vaativuustasosta riippumatta. Maahanmuuttovirasto ei ole kyseisissä asioissa asianomistaja, joten jää ilmoituksen vastaanottavan viranomaisen harkittavaksi, ryhtyykö se jatkotoimiin.

10 Törkeän rikoksen ilmoittamisvelvollisuus

Rikoslain 15 luvun 10 §:n mukaan, joka tietää joukkotuhonnan, joukkotuhonnan valmistelun, rikoksen ihmisyyttä vastaan, törkeän rikoksen ihmisyyttä vastaan, hyökkäysrikoksen, hyökkäysrikoksen valmistelun, sotarikoksen, törkeän sotarikoksen, kidutuksen, kemiallisen aseiden kiellon rikkomisen, biologisen aseiden kiellon rikkomisen, jalkaväkimiinakiellon rikkomisen, Suomen itsemääräämisoikeuden vaarantamisen, maanpetoksen, törkeän maanpetoksen, vakoilun, törkeän vakoilun, valtiopetoksen, törkeän valtiopetoksen, raiskauksen, törkeän raiskauksen, törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön, murhan, tapon, surman, törkeän pahoinpitelyn, ryöstön, törkeän ryöstön, ihmiskaupan, törkeän ihmiskaupan, panttivangin ottamisen, törkeän tuhotyön, törkeän terveyden vaarantamisen, ydinräjähdysrikoksen, kaappauksen, 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitetun terroristisessa tarkoituksessa tehdyn rikoksen, törkeän ympäristön turmelemisen tai törkeän huumausainerikoksen olevan hankkeilla eikä ajoissa, kun rikos vielä olisi estettävissä, antaa siitä tietoa viranomaiselle tai sille, jota vaara uhkaa, on tuomittava, jos rikos tai sen rangaistava yritys tapahtuu, törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämisestä sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Kenen tahansa käynnissä olevaa törkeää rikosta tai törkeän rikoksen valmistelua epäilevän on ilmoitettava asiasta viiveettä poliisille. Akuuteissa tilanteissa ilmoitus tehdään hätäkeskukseen.

Ilmoituksen voi tehdä asian huomannut henkilö itse tai hän voi tarvittaessa välittää asian toiselle henkilölle tehtäväksi. Usein kyseisen kaltaisissa törkeissä rikoksissa Maahanmuuttovirasto ei ole asianomistaja, eikä ilmoitusta siten tarvitse tehdä ohjeen 5 kohdan mukaisella tavalla. Silloin kun virasto ei ole asianomistaja rikoksessa, ilmoitus tehdään soveltuvaksi katsottavalla ja asian kiireellisyyden mukaisella tavalla. Kiireelliset asiat ilmoitetaan hätäkeskukseen tai puhelimitse poliisille, mutta vähemmän kiireelliset asiat voidaan ilmoittaa esimerkiksi sähköpostilla.

⁹ Ulkomaalaisrikkomuksista ei tehdä ilmoitusta jos kyse on alle 15-vuotiaasta.